

**"BATIYA DOĞRU AKAN NEHİR" İSİMLİ
BELGESELİN SOSYAL BİLGİLER
KAZANIMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Ayşe TEKİN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Şaban ORTAK
Şubat, 2021
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

"BATIYA DOĞRU AKAN NEHİR" İSİMLİ BELGESELİN
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI
KAZANIMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hazırlayan
Ayşe TEKİN

Danışman
Prof. Dr. Şaban ORTAK

AFYONKARAHİSAR 2021

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Batıya Doğru Akan Nehir İsimli Belgeselin Sosyal Bilgiler Kazanımları Açısından İncelenmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/02/2021

İmza

Ayşe TEKİN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Ayşe TEKİN
	Numarası	170683102
	Anabilim Dalı	Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
	Programı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		"Batıya Doğru Akan Nehir" İsimli Belgeselin Sosyal Bilgiler Kazanımları Açısından İncelenmesi
Tez Savunma Sınav Tarihi		19.02.2021
Tez Savunma Sınav Saati		10.00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

"BATIYA DOĞRU AKAN NEHİR" İSİMLİ BELGESELİN SOSYAL BİLGİLER KAZANIMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ayşe TEKİN

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

Şubat, 2021

Danışman: Prof. Dr. Şaban ORTAK

Bu çalışmanın amacı, TRT Belgesel kanalında yayımlanmış olan "Batıya Doğru Akan Nehir" isimli belgeselin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar açısından incelenerek Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilirliğini belirlemektir. Çalışmada “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgeselin yirmi bölümü, 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kazanımları doğrultusunda incelenmiştir. Böylelikle araştırmada elde edilen veriler nitel veri analiz yöntemlerinden doküman analizi ile çözümlenmiştir. Belgeselin bölümlerinin incelenmesi ile elde edilen bilgilere göre; bölümlerin, SBÖP ile uygun olduğu görülmüştür. Ancak bazı bölümlerde daha az kazanıma rastlanması bu bölümlerin kullanılabilirlik seviyesini düşürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, öğretim programı, belgesel.

ABSTRACT

ANALYZING "THE RIVER FLOWING THROUGH WEST" DOCUMENTARY IN TERMS OF SOCIAL STUDIES ACQUISITIONS

Ayşe TEKİN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIAL STUDIES EDUCATION**

February, 2021

Advisor: Prof. Dr. Şaban ORTAK

The aim of this study is to determine the usability of the documentary "River Flowing West", which was broadcast on the TRT documentary channel, in terms of the acquisitions in the Social Studies Curriculum and in the Social Studies course. Twenty episodes of the documentary "The River that flows west" were examined in accordance with the fifth and sixth grade achievements. Thus, the data obtained in the research was analyzed by document analysis from qualitative data analysis methods. According to the information obtained by examining the sections of the documentary, The sections were found to be appropriate with the social studies curriculum. But the fact that there is less gain in some sections has reduced the level of availability of these sections.

Keywords: Social studies, curriculum, documentary.

ÖN SÖZ

Günümüz teknoloji çağında, teknoloji kaynaklı değişimler son derece hızlı gerçekleşmektedir. Teknolojik değişim ve gelişimlerden eğitimi soyutlamak neredeyse imkansızdır. Eğitimciler bu doğrultuda teknolojinin sunmuş olduğu fırsatları kullanarak öğretimi daha etkin ve kalıcı hale getirmeyi amaçlamaktadır. Çünkü öğretim gerçekleştirilirken birden çok duyuya hitap eden materyaller kullanmak etkili öğretimi gerçekleştirmede oldukça önemlidir. Bu doğrultuda belgesel filmlerin kullanılabilirliği de söz konusudur. Çalışmada “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgeselin 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına uygunluğu incelenmiştir. Bulgulardan hareketle “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgeselin ders materyali olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Lisans ve yüksek lisans öğrenimim sürecinde yardımlarını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Şaban ORTAK’a, tez çalışmam döneminde yardımlarına başvurduğum ve deneyimlerini hiçbir zaman sakınmayan Dr. Öğretim Üyesi M. Kürşat KOCA’ya katkılarından dolayı şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hep yanımda hissettiğim aileme ve bu süreçte benden desteğini esirgemeyen değerli arkadaşlarım Ceylan ÇINAR ve Fulya KAYACAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşe TEKİN
2021, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. EĞİTİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	5
1.1. EĞİTİM	5
1.2. ÖĞRENME	7
1.3. ÖĞRETME VE ÖĞRETİM	7
1.4. EĞİTİM PROGRAMI	8
1.5. PROGRAM GELİŞTİRME VE DEĞERLENDİRME	9
2. SOSYAL BİLGİLER	10
2.1. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER ARASINDAKİ İLİŞKİ	12
2.2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ	13
2.3. TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER	15
2.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN AMAÇLARI	16
2.5. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE MATERYAL KULLANIMI.....	19
2.6. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE BELGESEL.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	27
2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	27
3. VERİLERİN ANALİZİ	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	67
KAYNAKÇA.....	70
EKLER	75
ÖZGEÇMİŞ	80

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
Akt: Aktaran
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
NCSS: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
SBÖP: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
TRT: Türkiye Radyo Televizyonu
Çev: Çeviren
Ed: Editör

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı

Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmen merkezli sınıf ortamı, öğrenciler tarafından ilgi görmemekte ve öğretmenler öğrencileri motive etme adına çaba sarf etmektedir. Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencileri motive etmek için kullanılabilecek birçok materyal mevcuttur. Bu materyallerden biri de medya ürünlerinden olan belgesellerdir. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilecek belgeseller örneğin; tarih öğretiminde geçmişte yaşanan halkların duygu, düşünce ve inançlarının anlaşılması açısından zengin bir içerik sağlamaktadır. Bununla birlikte belgeseller, öğrencilerin ders kitaplarında karşılaşamayacağı türden olay ve olguları içinde barındırmaktadır. Sosyal Bilgiler, sosyal bilimlerden özümzenerek oluşturulmuştur, bu sebeple pek çok disiplini içinde barındırmaktadır. Sosyal Bilgilerin zengin içeriğinden dolayı sayısız belgeselle ilişkisi kurulabilir. Çalışma, TRT Belgesel kanalında yayımlanmış olan "Batıya Doğru Akan Nehir" isimli belgeselin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar açısından incelenerek Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilirliğini belirlemeyi ve Sosyal Bilgiler dersinde faydalanabilmeyi amaçlamaktadır. Batıya Doğru Akan Nehir belgeseli Sosyal Bilgiler Öğretim Programına konu ve görselleri itibariyle uymaktadır. Sosyal Bilgiler disiplinlerarası bir ders olduğundan dolayı zengin bir içeriğe sahiptir. Araştırmaya konu olan belgesel de son derece kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Bu kapsamın Sosyal Bilgiler dersine uygun olduğu düşünülerek çalışma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ise "Batıya Doğru Akan Nehir isimli belgesel, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan hangi kazanımlarla kullanılabilir" sorusuna cevap aranmıştır.

Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler ilköğretim basamağında yer alan ve pek çok disiplini içerisinde barındıran mihver bir derstir. Dersin en önemli hedeflerinden biri de yaşamla ilgili becerilerin öğrencilere kazandırılmasıdır. Bilginin pasif bir şekilde alınmasını değil de öğrencinin sorumluluk bilinciyle derse aktif bir şekilde katılmasını temel alan yapılandırmacılık, iş birliğine dayalı ve proje tabanlı öğrenme gibi öğrenme yaklaşımlarından yararlanmaktadır. Yapılandırmacı öğretim sürecinde öğretmene çeşitli roller verilirken, öğrenmenin sorumluluğu öğretmen ve öğrenci arasında paylaştırılmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım anlayışıyla eğitim-öğretim sürecinde

öğrencilerin çeşitli kazanımlar edinmeleri amaçlanmaktadır. Kazanımları destekleme amacıyla çeşitli yöntem ve teknikler öğretmenler tarafından kullanılmaktadır. Çeşitli materyaller kullanarak öğretimi zenginleştirmek Sosyal Bilgiler dersi için yadsınamayacak kadar önemlidir. Bilim ve teknolojide meydana gelen hızlı değişimler eğitimde kullanılan materyal çeşitlerini ve tercihlerini değiştirmiştir. Bu doğrultuda günümüz teknoloji çağında medya ürünleri kullanımı da kaçınılmaz hale gelmektedir. Aynı anda birçok duyuya hitap eden medya ürünleri kullanımı eğitimde önemli bir yere sahiptir.

Medyanın toplumu değiştirme gücü vardır. Eğitim de toplumda gelişim ve değişimi sağlamayı amaçladığından eğitim ve medyanın birlikte anılmasında bir sakınca yoktur. Eğitim medya aracılığıyla bu görevini yerine getirebilmektedir. Bu doğrultuda çeşitli medya ürünleri kullanılmaktadır. Medya ürünleri içerisinde sıkça tercih edilen belgeseller de Sosyal Bilgiler öğretiminde kalıcı öğrenmeler sağlamak, zengin bir öğrenme ortamı oluşturmak adına kullanılmaktadır. Geniş bilgiler barındıran Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan belgeseller çeşitli konularda hazırlanmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi pek çok disiplinden oluşmaktadır ve kapsam açısından oldukça geniş bir derstir. Yaşamla ilgili pek çok beceriyi öğrencilere aktarmayı amaçlamaktadır. Belgeseller de doğayla, tarihle, toplumla, devletlerle vb. konularda oluşturulabilmektedir. Bu yüzden çeşitli konularda oluşturulan belgeseller Sosyal Bilgiler dersinde dersin içeriğine paralel olan konular dahilinde kullanılabilir. Farklı konularda hazırlanan bu belgeseller Sosyal Bilgiler dersine kaynaklık etmektedir. Bu çalışma "Batıya Doğru Akan Nehir" isimli belgeselin 2018 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar açısından incelenmesi adına yapılmaktadır. Yapımı TRT'ye ait olan bu belgeselin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması; öğrencilerde derse karşı ilgi, istek, motivasyonu artıracak ve kalıcı öğrenmeler sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı isimli belgeselle ilgili Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar doğrultusunda yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Problem Cümlesi

Yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda eğitim öğretim faaliyetleri gerçekleştirilirken öğrenme ortamını zenginleştirmek amacıyla çeşitli materyaller kullanılmaktadır. Bu materyallerden biri olan belgesellerin öğrenme faaliyeti gerçekleştirilirken kullanılması kazanımlar açısından önemlidir. Çalışmamızda Sosyal

Bilgiler dersinde bir materyal olan belgesellerin kullanımına dikkat çekilmiş, bu doğrultuda “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgesel incelenmiştir.

Yapılan çalışmayla TRT Belgesel kanalında yayınlanmış olan “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgeselin 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına, uygunluğunun incelenmesi, uygunluk varsa kazanımlar doğrultusunda Sosyal Bilgiler öğretiminde belgeselin kullanılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın problem cümlesi “Batıya Doğru Akan Nehir belgeseli Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hangi kazanımlara uygundur?” şeklindedir.

Sayıtlar

Araştırma nitel bir yaklaşımla yapılandırılmıştır. Bu çalışma kapsamında nitel araştırma türlerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışma aşağıdaki sayıtlara dayalı olarak yapılmıştır:

1. Araştırmada belgeselin, Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarına uygunluğu varsayılmaktadır.
2. Çalışmada kullanılan kaynakların yeterli olduğu varsayılmaktadır.
3. Belgeselin Sosyal Bilgiler dersini alan tüm sınıf düzeylerinde kullanılabileceği varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Çalışmada sayıtlar olmakla birlikte çalışmayı sınırlayan sınırlılıklar da vardır. Bu araştırma TRT Belgesel kanalında yayımlanmış olan “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli 20 bölümlük belgeselin 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan kazanımlar doğrultusunda incelenmesi ile sınırlıdır.

Tanımlar

Eğitim: Bireyin davranışlarında kasıtlı olarak ve kendi yaşantıları yoluyla istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1997: 12).

Öğretim programı: Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2015: 6).

Kazanım: Öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlar olarak tanımlanmaktadır (Ata, 2006: 71).

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesinde yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk gibi, sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir öğretim dersi olarak tanımlanmıştır (MEB, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2005).

Belgesel: Belge niteliği taşıyan dokümandır (TDK, 2020).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. EĞİTİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. EĞİTİM

Eğitim insanların yeryüzünde var olmasından beri vardır ancak bugünkü anlamını kazanıncaya kadar çok fazla değişim yaşamıştır. Bu değişimler bazen gelişmeye bazen ise değişmelere yol açmıştır. Bu süreç hala devam etmektedir ve dünya var oldukça, insanlar bu dünyada yaşadıkça eğitim var olacaktır (Ayas, 2013: 2).

Geçmişten günümüze eğitimle ilgili pek çok tanım yapılmıştır. Sebebi ise eğitimin; bireyin doğumundan ölümüne kadar olan süreyi kapsayacak kadar geniş bir alana sahip olmasıdır. Bu durum eğitimin çeşitli yönlerden ele alınmasını kolaylaştırmıştır.

Günümüze kadar eğitimle ilgili yapılmış olan tanımların birkaçını ele alalım; Eflatun eğitimi “çocukları yetiştirme ve insan yapma sanatı” olarak yorumlamıştır. E. Durkheim ise eğitim “sosyal olmayan nesli sosyalleştirmektir” diyerek eğitimin sosyal yönüne dikkat çekmiştir. Spencer eğitimi “tam bir yaşama hazırlıktır” şeklinde ele almıştır. Önemli Türk büyüklerinden olan Yusuf Has Hacıb olumlu davranışları kazanma ve bir şekilde hayata hazırlanma sürecidir” diyerek eğitimin yaşama hazırlık olduğunu vurgulamıştır. Mümtaz Turhan’a göre eğitim “bir ülkenin genel eğitiminin milli ya da toplumsal amacının kültürü bir değer olarak genç nesillere kazandırmak ve mevcut kültürün geliştirilmesini sağlamaktır” şeklindedir (Çıkkılı, 2006: 4).

Eğitim günlük yaşamda sıkça kullandığımız kelimelerden bir tanesidir. Fakat çoğumuz eğitimin ne kadar geniş alanlar içerdiğinin farkına varamayız. Eğitim; bireyin doğumundan ölümüne kadar süregelen bir süreçtir. Bu süreçte bireyler; bilgi, beceri tutum ve değerler kazanmaktadır. Bu kazanım süreci bireyin davranışlarında gözle görülür değişikliklere sebep olmaktadır. Bu değişiklikler ise ancak yaşantı yoluyla gerçekleşmektedir. Bireylerin çevresiyle kurduğu etkileşim farklı olduğu için yaşantılar ve davranışlar da farklı olabilmektedir. Bu yaşantıların birçoğu bireyin hayatında iz bırakmaz. Bireyde iz bırakan yaşantılar; bireyin isteğiyle mümkün olmaktadır. Bu iz sadece bireyin yaşantısında kafa yorduğu, başkalarıyla paylaştığı ve bireyi etkileyen

durumlarla meydana gelmektedir. Bu nedenle eğitim; en geniş anlamıyla bireyde kendi yaşantısı yoluyla davranış değişikliği oluşturma sürecidir. Bu tanımdan yola çıkacak olursak eğitimi üç temel özelliklerle ele alabiliriz (Erden, 2017: 13):

1. Eğitim bir süreçtir.
2. Eğitim sonucunda bireyde davranış değişikliği meydana gelir.
3. Davranış değişikliği bireyin yaşantıları sonucunda oluşur.

Verilen temel özellikler incelendiği takdirde eğitim kavramının çok kapsamlı olduğu ve sınırlarının çizilmesinin güç olduğu anlaşılmaktadır.

Eğitim süreci dinamik bir yapıya sahiptir. Bu yüzden eğitimle ilgili araştırmalar da değişen şart ve durumlara göre şekil almaktadır. Bunun yanı sıra eğitime bakış açısı da eğitimin tanımlanmasında etkili olmuştur. İdealist anlayışa göre eğitim; insanın Tanrı'ya uyum çabalarının bitimsiz süreci, realist anlayışa göre eğitim; kültürün aktarıcısı ve topluma uyuma hazırlayıcısı, pragmatist anlayışa göre ise bireyi ve yaşantılarını inşa yoluyla yetiştirme sürecidir (Çıkkılı, 2006: 3).

İnsanlar birtakım yetenek ve ihtiyaçlarla dünyaya gelirler. Yaşamları boyunca yeteneklerini geliştirmek, ihtiyaçlarını gidermek için yetiştirme ve yetiştirilme sürecine girerler. Genel anlamda eğitim; bu süreci kapsayan bir kavramdır (Toprakçı , 2002). Bu süreçte bireyin ve toplumun eğitimden beklentileri farklılık gösterebilmektedir.

İnsanın eğitimden beklentisi; gereksinimlerini karşılarken kendisine yardım etmesidir. Birey sosyal yaşamında birçok alanda yeterli olmak ister bunun sonucunda ise eğitime karşı beklentiler oluşmaktadır. Toplumun eğitimden beklentisi ise; üyelerinin kendi kurallarına göre yaşamına yön vermesi, değer ve davranış kalıplarını benimseyerek kültürlenmesini sağlamaktır (Gülbahar, 2004).

Bir ülkenin geleceğinin şekillenmesini sağlayan önemli araçlardan biridir eğitim. Toplumun ve bireyin gelişiminin kilometre taşıdır. “ Nasıl bir dünya, nasıl bir toplum, nasıl bir insan ?” sorularına verilen yanıtların şekillendirdiği bir süreçtir (Yeşilyaprak, 2006).

Eğitim; bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde, potansiyel varlığının geliştirilmesi için birey ile toplumsal ilişkilerinin düzenlenmesi işidir. Bir başka ifadeyle eğitim; bireyin ilgi ihtiyaç ve beklentileri ile bu toplumsal alandaki grupların

beklentilerinin dengeli bir şekilde, etkileşimli bir biçimde paylaşılması sürecidir (Fırat, 2008: 23).

Geçmişten günümüze yapılan eğitim tanımlarını incelediğimiz takdirde eğitimin sınırlarını çizmek oldukça zordur. Eğitimin çok fazla tanımı yapılmış yapılmakta ve yaşam devam ettiği müddetçe de yapılacaktır. Eğitim insan yaşamı var oldukça en önemli yaşamsal faaliyetlerden biri olmaya devam edecektir.

1.2. ÖĞRENME

Eğitim, öğrenme ve öğretim süreçlerini içine almakta olup çoğu zaman bu kavramlarla aynı anlamda kullanılabilmektedir. Eğitimciler tarafından bu kavramların farklı noktaları ele alınarak tanımları yapılmıştır.

Eğitim sürecini birbirini izleyen ve birbiri üzerine biriken öğrenme ve öğretme etkinlikleri oluşturur. Bir amaçla başlayan eğitim; öğrenme ve öğretme etkinlikleriyle sürdürülmekte ve son olarak değerlendirilmektedir. Amaç, eğitim sürecine giren bireylerin davranışlarında meydana gelebilecek özellikleri belirlemektir. Eğitim süreci sonunda gerçekleştirilmek istenen hedefler öğrenme yoluyla gerçekleştirilecektir (Güven, 2013).

Biyolojik bir varlık olan insan; emme, ağlama gibi sınırlı davranışlarla dünyaya gelmiştir. Kısa bir süre sonra ise yeni davranışlar sergilemeye başlamaktadır. Bu davranışların önemli bir kısmı öğrenme ürünüdür. İnsan yaşamında çok önemli bir rolü olan öğrenme, eski çağlardan beri bilim insanları ve filozofların tanımlamaya çalıştıkları bir kavramdır. Son yıllarda öğrenme çevreden gelen uyarıcıları algılama, eski bilgilerle ilişki kurarak anlamlı hale getirme ve kodlama süreci olarak tanımlanmaktadır. Öğrenme sürecini gözlemlemek güç olacağından öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamak için davranışın gözlenebilmesi gerekmektedir. Bu sebepten eğitimciler öğrenmeyi, yaşantı ürünü kalıcı izli davranış değişikliği olarak tanımlamayı tercih etmektedir (Erden, 2017: 16).

1.3. ÖĞRETME VE ÖĞRETİM

En geniş anlamıyla öğrenmeyi sağlama etkinliklerine öğretme denilmektedir. Bilinçli ve amaçlı olan bu etkinlikler bireyde davranış değişikliği amacıyla grup veya

birey olarak düzenleneceği gibi, bilgisayar televizyon, kitap gibi materyallerde yer alan görsel ve yazılı sembollerle de sağlanabilir (Fidan ve Erden, 1996).

Öğretme etkinliklerinin önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda düzenlendiği yerler eğitim kurumlarıdır. Okullarda yapılan planlı ve örgütlenmiş öğretme faaliyetlerine öğretim denir. Öğretim süreci boyunca yapılacak etkinlikler önceden planlanmaktadır. Bu sebeple öğretim profesyonel bir iştir (Erden, 2017: 19).

Öğrenmenin bir amaç doğrultusunda başlatılması, yönlendirilmesi, kolaylaştırılması ve gerçekleştirilmesi sürecidir öğretim (Kaya, 2006: 4). Öğrenmeyi kılavuzlama anlamına gelen öğretimde daha çok “nasıl” sorusuna yanıt aranmaktadır. Kimi durumlarda öğretim; yöntemler, öğretme rolü ya da sunuş becerileri olarak da düşünülebilir (Demirel, 2013).

Eğitim, öğretim, öğrenme kavramları çoğu kez aynı anlamlara gelecek şekilde kullanılsa da kavramlar arasındaki en önemli fark; eğitimin her yerde, öğretimin ise sadece okul adı verilen kurumlarda gerçekleştirilmesidir (Güven, 2013).

1.4. EĞİTİM PROGRAMI

Her milletin kendine özgü bir eğitim sistemi vardır. Bu sistem, o toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik özelliklerine uygun olarak kurulur ve gelişir (Duman, 1991). Eğitim sistemlerinde gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerin uygulanabilmesi için eğitim programları kullanılmaktadır.

Eğitim sistemlerinin işlevini gerçekleştirmesi eğitim programlarına bağlıdır. Zira eğitim sistemleri eğitim programları ile işlerlik kazanmaktadır (Erden, 1998: 2) Ülkelerin eğitim sistemlerini gerçekleştirmeyi sağlayan eğitim programı kavramının tarihini çok eskilere dayandırabiliriz.

Eğitim programı kavramının kullanılmasının, M. Ö. birinci yüzyıla kadar uzandığı belirtilmektedir. Julius Ceaser ve askerleri, Roma'da yarış arabalarının, üzerinde yarıştığı oval biçimdeki koşu pistini Latince curriculum (İngilizce track: koşu yolu) olarak kullanmışlar ve bu kavram, koşu pisti olarak kabul edilen bir kavramdan, bugün ders programı anlamında kullanılan soyut bir kavrama geçiş sağlamıştır. Eğitim programı pek çok düşünür ve eğitim bilimcisi tarafından çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Genel olarak 20. yüzyıla kadar “konular listesi” olarak kullanılan eğitim programı

kavramının üzerinde farklı yorumlar yapılmış ve bu yorumlardan en çarpıcı olanlar şöyle sıralanmıştır (Oliva'dan akt. Demirel, 2013: 2);

“Konular listesidir.

Ders içerikleridir.

Çalışmaların programlanmasıdır.

Öğretim materyalleri listesidir.

Derslerin sıralanmasıdır.

Hedef davranışlar grubudur.

Okul içinde ve dışında öğretilen her şeydir.

Okul personeli tarafından planlanan her şeydir.”

Eğitim programları, ulusal ya da uluslararası düzeyde kaliteli bir eğitim sistemi kurma, ülkenin her alanda gelişmesini sağlayacak nitelikli insan gücü yetiştirme gibi amaçlara hizmet etmek için geliştirilirler. Milli eğitimin politikalarının uygulamaya dönüştürülmesi eğitim programları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda Türk Ulusunun, birlik ve bütünlük içinde geliştirilmesine dayanan milli eğitim politikasının, ülkenin her köşesine yayılması ve gerçekleşmesinde eğitim programları önemli bir görev üstlenmektedir. Eğitim programları ayrıca, insan davranışlarını çeşitli alanlarda geliştirmek için uygulanan bir araç olarak da işlev görmektedir (Özdemir, 2009).

1.5. PROGRAM GELİŞTİRME VE DEĞERLENDİRME

Program geliştirme; en geniş anlamıyla eğitim programlarının tasarlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve yapılan değerlendirme sonucu elde edilen veriler doğrultusunda yeniden düzenlenmesi sürecidir (Erden, 1998: 4). Gerek okul içinde ve gerekse okul dışında, Milli Eğitimin ve okulun amaçlarını etkinlikle gerçekleştirmek üzere düzenlenen muhteva ve faaliyetlerin, uygun yöntem, teknik, araç ve gereçlerle geliştirilmesine yönelmiş koordine çabaların tümüdür (Varış, 1988: 21). Program geliştirme sürecinin en son ve en önemli ayağı olan değerlendirme, “gözlem ve çeşitli ölçme araçları ile eğitim programlarının etkililiği hakkında veri toplama, elde edilen verileri programın etkililiğinin işaretçileri olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve programın etkililiği hakkında karar verme sürecidir (Erden, 1998: 10).

Çağımızda bilgi ve teknolojinin hızla gelişmesi, toplumun tüm kesimlerinin, dolayısıyla eğitim ile ilgili unsurların hızlı bir değişim göstermelerine yol açmaktadır. Eğitimin temel amacı toplumun ihtiyaçları doğrultusunda bireyler yetiştirmek olduğu için okullarda uygulanan eğitim programlarının toplumda meydana gelen değişikliklere paralel olarak geliştirilmesi ve eğitim programlarının çağı takip etmesi gerekmektedir. Bir eğitim sisteminin hızla değişmekte ve gelişmekte olan toplumun taleplerini karşılaması için eğitim programlarının geliştirilmesi ve değişen şartlara uyum sağlaması zorunludur (Yüksel, 2000).

Değerlendirme, eldeki bilgileri ve verileri yorumlama, onları belirli amaçlara elverişli hale getirme, belirli koşulları karşılama, belirli anlamlarda olup olmama vb. bakımlardan yorumlama işlemidir (Özçelik, 1998). Değerlendirmede en temel amaç; eğitim süreçlerindeki uygulamalar sonucu, öğrencilerin ne düzeyde öğrendiklerini ya da öğrenme eksikliklerini belirlemek ve düzeltmek amacıyla yapılan etkinliklerdir (Özdemir, 2009).

Eğitim programlarının değerlendirilmesi, programlarda belirlenmiş olan hedeflerin, düzenlenen içeriğin uygulanan süreç sonunda, hedeflenen başarıya ulaşip ulaşmadığı konusunda bilgi vermektedir. Bu doğrultuda da eğitim programları düzenlenmektedir. (Yüksel ve Sağlam, 2014).

2. SOSYAL BİLGİLER

İnsanlar ve toplumlar sürekli bir değişim içerisinde ve zamanla çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sebeple sosyal bilimler insan için son derece önemlidir. Toplumun içerisindeki bireylerin ihtiyaçlarıyla toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada ve bireyler için gerekli olan bilgi, beceri ve tutum kazandırmada sosyal bilimlerin rolü çok büyüktür. Sosyal bilimlerin değişim ve sürekliliği incelemesi ve eğitimin bireyi toplumsallaştırma amacı eğitimde sosyal bilimlerin değerini artırmıştır. Eğitimin hem bir sosyal bilim hem de sosyal bilimlerin uygulama alanı olması “Sosyal Bilgiler” kavramını meydana getirmiştir (Safran, 1993).

Sosyal Bilgiler toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Toplumsal gerçekler, sosyal yaşamı düzenleyen faaliyetler olarak düşünülebilir. İnsan yaşamını kolaylaştıran, mutlu olmasını sağlayan, insanı kendini yetenekleriyle birlikte geliştirmesine olanak tanıyan, olgu ve bağlantıları içeren bir kavramdır. Aslında Sosyal Bilgiler, bütün sosyal

bilimlerin kesiştiği bir alan olarak tanımlanabilir (Sönmez, 2005). Bundan dolayıdır ki Sosyal Bilgilerin tanımını yapmak zordur.

Sosyal Bilgiler kavramının herkes tarafından kabul edilen bir tanımının yapılabilmesi oldukça güçtür. Bunun sebebi ise Sosyal Bilgilerin sosyal bilimler içinde yer alan farklı tanımlara sahip birçok disiplinden meydana gelmesidir (Öztürk vd., 2014).

Amerika'daki Milli Eğitim Derneği'nin orta dereceli okulları yeniden teşkilatlandırma komisyonu Sosyal Bilgileri konusu doğrudan toplumun teşkilatına ve gelişimine sosyal birliklerin" bir ögesi olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım sosyal bilgiler için yapılan ilk tanım olma özelliğindedir (Moffatt'dan akt. Safran, 2015).

Sosyal Bilgilerin çalışma alanı insanlardır. Bu durum aile fertlerinden dünyanın herhangi bir yerindeki insanları dahi kapsamaktadır. Bununla birlikte geçmişte yaşamış, şu anda yaşayan ve gelecekte yaşayacak olan insanları da kapsamaktadır. Sosyal Bilgiler okulda geçirilen zamanın en iyisi olma özelliğine de sahiptir, çünkü bu ders; öğrenciler diğer insanlarla iletişim kurduklarında gerçekleşmektedir. Öğrencilere insanı anlatmak güç olacağından tarih ve coğrafya gibi Sosyal Bilgilerin temel disiplinleri yanında antropoloji, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, felsefe, siyaset bilimi gibi sosyal bilimler disiplinlerinden de faydalanılması gerekmektedir (Zarrillo, 2016).

"Sosyal Bilgiler nedir?" 20. yüzyıl boyunca insanlar bu soruya pek çok farklı cevaplar vermiştir. Ders okullarda yıllardır verilmesine rağmen Sosyal Bilgiler öğretiminin amaç, içerik ve yönteminin ne olması gerektiğiyle ilgili uzun bir süre uzlaşa sağlanamamıştır. Sosyal Bilgiler anlayışının anavatanı olan Amerika Birleşik Devletleri'nde de Sosyal Bilgiler kavramıyla ilgili farklı tanımlama denemeleri gerçekleştirilmiştir. Tanımlamalarla ilgili kargaşayı ortadan kaldırma adına profesyonel sosyal bilgiler eğitimcilerinin üyesi olduğu Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS] alana kapsamlı bir tanım getirmiştir (Öztürk, 2012). NCSS tarafından yapılan tanımlamaya göre:

"Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için, sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimleri, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerin alınarak sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı oluşturulmasını hedefler. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağımlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun

vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır” (NCSS’den akt. Safran, 2015: 5).

Barth ve Demirtaş ise Sosyal Bilgileri şu şekilde ele almışlardır: Vatandaşlık eğitimi programı, Türk demokratik toplumundaki sorumluluğunun farkında olan vatandaşların görevlerine uygun hedefler üreten, içeriğini coğrafya, tarih ve vatandaşlık bilgisi konularıyla ilişkilendirerek oluşturan ve yaşam boyu sürecek olan vatandaşlık becerilerinin programıdır. (Barth ve Demirtaş, 1997).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’nin, Barth ve Demirtaş tarafından yapılmış olan tanımları incelendiğinde Sosyal Bilgilerin birçok disiplinden beslendiği ve en önemli amaçlarından birinin vatandaşlık aktarımı olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi, temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan sonuçlardan, disiplinlerarası bir yaklaşımla öğrencilerin düzeyine indirgenerek belirli düzeye getirilmiş bir disiplindir. (Can vd., bt). Yine Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve sonucunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir (Sönmez, 1998).

Türkiye’de de Sosyal Bilgiler kavramıyla ilgi çeşitli tanımların yapıldığı görülmektedir. Fakat konuyla ilgili en geniş tanım Sosyal Bilgiler programını hazırlayan komisyon tarafından yapılmıştır.

“Tanıma göre: Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimini geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi.” (MEB, 2005).

Tanımlar ışığında Sosyal Bilgiler dersi; toplum içerisindeki bireyin kendi varoluşunu gerçekleştirmesinde, yaşadığı dünyayı anlamlandırmasında, ülkesi için kendini yetiştirmiş, millet olma bilincine vakıf, değerlerini ve kültürünü gelecek nesillere aktarabilen bireyler yetiştirmede yeri oldukça önemli olan disiplinlerarası bir ders olarak ele alınabilir.

2.1. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Sosyal bilimler ile Sosyal Bilgiler kavramlarının çoğu kez eş anlamlı kullanıldığı görülse de eğitim ve öğretim sürecinde bu kavramların farklı olarak ele alındığını belirtmek gerekir.

Sosyal bilimler ve Sosyal Bilgiler; metot muhteva ve hedef yönünden farklı özellikler göstermektedir. Sosyal bilimler, akademik ve ileri seviyede insan ilişkilerini inceleyen, insan hayatının çeşitli yönlerine dikkat çeken birçok bilimi de içinde barındıran bir disiplinler topluluğudur (Köken, 2002).

Sosyal bilimler en genel manasıyla bireylerin birbiriyle ve toplumla olan ilişkilerini inceleyen disiplinlerden oluşmaktadır. Toplumsal yaşamda yer alan düzenlemeler her türlü ilke ve genellemeler bu alanın konusu olabilir. Sosyal bilimler için “Davranış Bilimleri ya da İnsan Bilimleri [Beşeri Bilimler]” ifadelerinin de kullanıldığı görülmektedir. Asıl amaç bilginin geliştirilmesidir. Genellikle günlük yaşamı, insan ilişkilerini, sosyal kurumları, insan davranışlarını etkileyen değişmelerin neden ve sonuçlarının saptanmasını, araştırılmasını, anlaşılmasını ve yorumlanmasını sağlayan konular üzerinde durmaktadır (Can vd., bt).

Sosyal bilimler (social science), toplumla ilgili disiplinlerin çeşitli kurallarla bilimsel bir çerçevede incelenmesidir. Sosyal bilimleri fen, matematik, güzel sanatların dışında kalan, konusu insan ve insan eseri olan beşeri bilimler şeklinde tarif edenler de vardır (Köstüklü, 1999). Sosyal Bilgiler ise; sosyal ve insanla ilgilendiren bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak insanın çevreyle iletişiminin zaman boyutu içerisinde disiplinlerarası bir yaklaşımla inceleyen küreselleşen dünyada yaşamla ilgili değerlerle donatılmış düşünen ve demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bilim dalıdır (Doğanay, 2005)

Sosyal Bilgilerde asıl amaç okul programlarında yer alan sosyal bilimlerin; metodlarını, içeriğini, bulgularını olabildiğince basit bir şekilde vermektir (Köstüklü, 1999).

Bu bilgiler doğrultusunda Sosyal Bilgilerin de sosyal bilimlerin de temel amacı bireyin sosyalleştirilmesidir. Sosyal bilimler bireyi toplumsallaştırmak için neler yapılabileceğini araştırırken Sosyal Bilgiler, sosyal bilimlerin bulgularının çalışma alanını oluşturmaktadır.

2.2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

Sosyal Bilgiler eğitimi ABD’nin 1800’lü yılların sonu ile 20. yüzyılın başlarında yaşadığı büyük dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama kaygısından doğmuştur. Sanayi, devriminden önce ABD’de halk kırsal alanlarda yaşamlarını sürdürmekteydi.

Bu devrimle birlikte kırsalda yaşayan halk kendini apartmanlarda bitişik nizamlı evlerde yaşamak zorunda buldu. Bu durum sosyal, siyasi, dini, kültürel pek çok sorunu beraberinde getirdi. Sonucunda yeni Amerikan toplumuna; başka türden insanlarla yaşamak, işbirlikçi problem çözmek, ortak karar almak için gerekli; bilgi, beceri, tutum ve değerlerin öğretilmesi gerekiyordu. Bir başka ifadeyle ülkede bir eğitim reformu yapılması gerekiyordu. 19. yüzyılın başlarında sosyal bilimciler ve eğitimciler bu reformu yeni bir vatandaşlık programı hazırlayarak gerçekleştirdiler. Nihayet 1916 yılında The National Education Association Commission Okul Programındaki sosyal eğitim ve öğretim konularını tanımlamak için resmen “Sosyal Bilgiler” terimini kabul etti (Barth, 1991, Schug ve Beery’den akt. Öztürk vd., 2014).

Bu ortamda gerçekleştirilen çalışmaların sonucunda 1916 tarihli Sosyal Bilgiler Komitesi Raporu oluşturulmuştur. Bu raporda tarih konularının yanında diğer sosyal bilimleri ilgilendiren konuların da bu derste öğretilmesi ve “iyi ve sosyal vatandaş” yetiştirmenin amaçlanması gerektiği belirtilmiştir. Sosyal Bilgiler alanının belki de en önemli dönüm noktası olan bu raporun yayınlanmasından beş yıl sonra, 1921’de Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi [NCSS] resmen kurulmuş ve o günden bu yana her yıl uluslararası düzeyde bir Sosyal Bilgiler eğitimi kongresi düzenlemeye başlamıştır (Açıkalın, 2017).

Bu tarihte yürürlüğe giren eğitim programında; tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri çok disiplinli yaklaşımla okutulmuştur. ABD’de 1930’lu ve 1940’lı yıllarda eğitimciler Sosyal Bilgilerin geliştirilmesi için çaba harcasalar da bu ders 1960’lı yıllara kadar tarih ve coğrafya ağırlıklı olarak devam etmiştir. 1960-70 arasında “Yeni Sosyal Bilgiler” adı altında reformlar gerçekleşmiştir. Bunda Bruner’in buluş yoluyla öğrenme kuramı etkili olmuştur. Bu kuramla sosyal bilimlerden disiplinlerarası bir yaklaşımla Sosyal Bilgiler konuları oluşturulmaya başlamıştır. Sosyal Bilgilerde tündengelim ve anlatım yöntemi yerine tümevarım ve araştırma yöntemlerine önem verilmiş, 1984 yılında bu anlayış terk edilerek geleneksel yönetime tekrar dönüş olmuştur. 1994 yılında ABD’de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi Sosyal Bilgiler programı için standartlar belirlemiş ve bundan sonraki programlar bu temel üzerinde oluşturulmuştur. Sosyal Bilgiler dersini ABD dışında Türkiye, Japonya, Güney Kore, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde görmek mümkündür. Bazı ülkelerde ise tek disiplinli anlayış benimsenerek tarih coğrafya ve vatandaşlık dersleri ayrı ayrı okutulmaktadır (Safran, 2015).

2.3. TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER

Türkiye’de Sosyal Bilgiler adıyla bir dersin okutulması 1968 yılında gerçekleştirilmiştir. Fakat Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan disiplinlerin öğretilmesi uzun bir geçmişe dayanmaktadır (Aslan, 2016). Türkiye’de Sosyal Bilgiler eğitiminin temellerini İslamiyet’in kabulünün öncesine dayandırmak mümkündür (Sönmez, 2005).

Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amacının bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlamak olduğunu kabul edersek Türkler’in Müslüman olmadan önceki dönemlerinde çocukların ve gençlerin toplumsallaştırılıp eğitilmesinde “toplumun töresinin” önemli bir rol oynayacağı düşüncesi Sosyal Bilgilerin temellerinin çok eskiye dayandığının göstergesidir (Akyüz, 2013). Türkler’in 5. yüzyılda İslamiyet’i kabulüyle birlikte yaşamlarında çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Bunun en önemli yansımaları şüphesiz eğitimde görülmüştür. Türk-İslam kültürünün en önemli ögesi olan medreseler bu yüzyıldan itibaren yaygınlaşmıştır. Türkler’in Anadolu’ya gelmelerinden sonra ise Selçuklular tarafında en önemli eğitim kurumu olarak medreseler kabul edilmiş ve Anadolu’da yaygınlaştırılmıştır (Binbaşoğlu, 2009). Türklerin İslamiyet’i kabulüyle birlikte törenin yerini din merkezli bir Sosyal Bilgiler eğitimi almıştır. Bu durum yüzyıllar boyu sürmüş ve Cumhuriyet’in ilanıyla yerini laik anlayışlı Sosyal Bilgilere bırakmıştır (Sönmez, 2005).

Osmanlı Dönemi’nde Sosyal Bilgiler olarak önceki Türk uluslarında görüldüğü gibi toplumsal değerlerle birlikte dini inançların da öğretildiği görülmektedir. Sosyal Bilgilerin kapsamına giren tarih ve coğrafya dersleri ilk olarak II. Abdülhamid zamanında (1876-1909), Maarif Nezareti’ne bağlı ilköğretim kurumu olan iptidailerin programlarında yer almıştır (Bilgili, 2009).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Sosyal Bilgiler anlayışında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu doğrultuda 1924 Milli Eğitim Programı’ndaki Musabakat-ı Ahlakiye ve Malumatı Vataniye olarak okutulan iki ders 1926 yılında birleştirilerek Yurt Bilgisi adını almıştır (Akyüz, 2013). Tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersler 1926, 1930, 1932, 1936, 1948 programlarında tek disiplinli öğretim anlayışına bağlı olarak ayrı ayrı okutulmuştur (Sönmez, 2005). Bu dersler ilk olarak 1962 yılında yayınlanan İlkokul Program Taslağı’nda disiplinlerarası bir yaklaşımla “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı

altında birleştirilmiş, 1968 yılında ise “Sosyal Bilgiler” adını almıştır (MEB’den akt. Öztürk vd., 2014).

Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim okullarında 1968’ten itibaren ortaokullarda ise 1975’ten itibaren okutulmaya başlanmıştır. 2005 ilköğretim program değişikliklerine kadar Sosyal Bilgiler programlarının temel felsefesi “esasicilik ve daimicilik” olmuştur. 2005 programı ise “ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık” anlayışı üzerine oluşturulmuştur (Safran, 2015).

2005 Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı’nı öncekilerden ayrılan en temel özellik öğrenci merkezli eğitim anlayışını benimsemesidir. Yeni programda çağdaş öğrenme yaklaşımlarına, önceki programlarda yer almayan etkinliklere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

2005 Programı’nda Sosyal Bilgiler dersi, insanın toplumsal varoluşunu sağlamasına yardımcı olabilmesi için; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını aktaran, öğrenme alanlarının bir ünite ya da konu altında birleştirilmesini kapsayan, insanı sosyal bir varlık olarak ele alan geçmiş, bugün ve gelecek noktasında ele alındığı; daha bütüncül ve toplu öğretim anlayışı temel alınarak oluşturulmuş bir ilköğretim dersi olarak tanımlanmaktadır (Yazıcı ve Koca, 2011: 31).

2017 yılına gelindiğinde program geliştirme çalışmaları tekrar ele alınmış ve MEB tarafından taslak öğretim programları hazırlanıp paylaşılmıştır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi için hazırlanan taslak öğretim programı da kamuoyuyla paylaşılmış, gelen talep, öneri ve eleştiriler doğrultusunda düzenlenerek 2017-2018 öğretim yılında 4. ve 5. sınıflarda; 2018-2019 öğretim yılından itibaren ise tüm sınıflarda uygulanacak şekilde kabul edilmiştir (MEB, 2017).

2.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN AMAÇLARI

Sosyal Bilgiler eğitiminin başladığı günden bu yana en önemli amaçlarından birinin yaşadığı topluma uyum sağlamış bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bir devletin varlığını devam ettirebilmesindeki en önemli etkenlerden biri etkili vatandaşlara sahip olmasıdır. Sosyal Bilgilerin ilk kez bir ders olarak okutulduğu ABD’deki amaç da aynı şekilde “iyi vatandaş” yetiştirmek olmuştur (İnan, 2014).

Sosyal Bilgiler dersinin en kapsamlı amacı etkili vatandaşlar yetiştirmektir. İçinde yaşadığı toplumun kültürünü benimsemiş ve özümsemiş, bunu geliştirmeye çalışan bireyler bir ülkenin etkili vatandaşlarıdır. Ulusların devamı da ancak etkili vatandaş yetiştirmesi ile mümkünlük kazanacaktır. Bir devletin varlığını devam ettirmesinde Sosyal Bilgiler eğitiminin katkısını anlayabilmek için ABD'ye bakmak yerinde olacaktır. Zira 1900'lü yılların başında “vatandaşlık bunalımı” yaşayan Amerika çözümü “Sosyal Bilgiler” eğitiminde bulmuştur ve “Amerikan Vatandaşı” yetiştirme konusunda çok önemli başarılar elde etmiştir (Safran, 2015).

Devlet görevini yerine getirirken ve gelecek nesillere vatandaşlık bilincini kazandırırken en önemli desteği eğitimden alır. Konu devletin ideolojisi olunca eğitim politikaları da bu doğrultuda olmalıdır. Devlet ideolojisinin aktarıldığı en önemli kurumlar olan okullar bu işlevi yerine getirirken öğretim programlarını kullanırlar (Dilek, 2007). Sosyal Bilgilerin amaçlarına ulaşabilmesi için değişen ve gelişen dünya düzenine uyum sağlayabilmelidir. Zira Sosyal Bilgiler dünyada olan gelişmelerden en fazla etkilenen derslerden biridir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bireylerde; sosyal, siyasi, kültürel alanlarda olumlu davranışlar geliştirmeyi amaçlamaktadır (Öztürk vd., 2014).

Sosyal Bilgiler dersi geçmişten günümüze çocuklara milli bilinç aşılama bir araç olarak ele alınmıştır. Sosyal Bilgiler dersi milli vicdanları uyarmalı ve harekete geçirmelidir. Gelişen ve değişen dünyada milli değerleri korumak zor gibi görünse de evrensellik içinde ulusalı yakalamak önemlidir. Bunu yapabilecek derslerden biri de şüphesiz Sosyal Bilgilerdir (Keskin ve Coşkun Keskin, 2013).

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,

2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,

3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,

4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,

5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,

6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,

7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,

9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri,

13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,

14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,

16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,

17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.” (MEB, 2018: 8).

2.5. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE MATERYAL KULLANIMI

Günümüzün en etkili silahı bilgi ve bilgiyi kullanabilme becerisidir. Dolayısıyla bilginin etkili öğretimi oldukça önemlidir. Bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanabilmeyi bilen bireylerin yetiştirilmesi ancak derslerde etkili öğretim araç-gereç ve materyal kullanımıyla gerçekleşecektir (Çelikkaya, 2013).

Son yıllarda yapılandırmacılığın etkisiyle öğretme ve öğrenme anlayışında birtakım değişimler meydana gelmiştir. Bu durum pek çok ülke gibi ülkemizin eğitim programında da değişimlere sebep olmuştur. Yapılandırmacılığın, en önemli yansımalarından biri, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımını gerektiren öğrenci merkezli öğretim yöntem ve teknikleridir (Koç, 2014: 151).

Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler her alanda olduğu gibi eğitimde de değişikliklere sebep olmuştur. Eğitim bireyleri her yönden nitelikli yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için çağdaş bir eğitim sistemine ihtiyaç vardır. Çağdaş bir eğitim sistemi de okulların modernleştirilmesi, nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi, teknolojik araç-gereçlerden yararlanılması ile mümkündür (Halis, 2001). Bu durumda eğitim ve öğretim teknolojilerinden faydalanmak gerekmektedir.

Öğretim teknolojisi, “öğretme, öğrenme kuramlarının en etkin şekilde uygulamaya dönüştürülmesinde öğretme-öğrenme süreçlerine sistematik ve bütüncül bir yaklaşım anlamı taşır” şeklinde tanımlanmaktadır. Eğitim teknolojisi ise insanın öğrenmesi olgusunun tüm yönlerini içeren bir süreçtir (Yalın, 2017: 5).

Öğretim teknolojilerinin, araç gereç ve materyallerinin öğretmen veya öğrenci tarafından sınıfa getirilerek kullanılması istendik davranışların kazandırılma oranını yükseltecektir. Öğrencilerin öğrendiklerini daha iyi anlayabilmeleri için sınıf ortamında daha çok eğitim aracının kullanımı önem taşımaktadır (Çelikkaya, 2013).

Öğretim araç-gereçleri, öğrencilerin çok sayıda duyu organını uyarmak ve öğretimi desteklemek için kullanılır. İyi tasarlanmış öğretim araç-gereçleri öğretim sürecini zenginleştirir, öğrenmeyi artırır. “Yani araç – gereçler:

1. Çoklu öğrenme ortamı sağlarlar,
2. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olurlar,
3. Dikkat çekerler,
4. Hatırlamayı kolaylaştırır,
5. Soyut şeyleri somutlaştırır,
6. Zamandan tasarruf sağlarlar,
7. Güvenli gözlem yapma imkânı sağlarlar,
8. Farklı zamanlarda birbirleriyle tutarlı içeriğin sunulmasını sağlarlar,
9. Tekrar tekrar kullanılabilirler,
10. İçeriği basitleştirerek anlaşılmasını kolaylaştırır.” (Yalın, 1997: 5).

Öğretim teknolojilerinin öğrenme-öğretme sürecinde etkili bir şekilde kullanılmasında en önemli hususlardan biri de öğretmendir. Öğretmen; öğrencilerin düzeyine uygun yöntem ve teknikler kullanmalı, bunun yanı sıra uygun araç ve son bilişim teknolojilerinden ve internetten yararlanma, bunları sınıf içinde kullanma niteliklerine sahip olmalıdır (Demirel, 2002). Bilgi çağı toplumunda öğretmenler bilgi teknolojilerini en iyi şekilde kullanmak zorundadır. Çünkü gelecek bu teknolojileri kullanan bireyler talep etmektedir. Bu olgu doğrultusunda gelişmiş toplumlarda öğrenme-öğretme sürecinde teknoloji şimdiden vazgeçilmez bir öğe haline gelmiştir (Öztürk vd., 2014).

Sosyal Bilgiler tarih, coğrafya, arkeoloji, antropoloji, ekonomi, psikoloji, sosyoloji gibi disiplinlerinin harmanlanarak ve öğrenci düzeyine indirgenerek hazırlanmış disiplinler arası bir derstir. Bu durum Sosyal Bilgilerin öğrencilere aktarılmasında materyal kullanımını zorunlu hale getirmiştir. Çok fazla soyut konuyu içerisinde barındırması Sosyal Bilgileri öğrencilere aktarırken somutlaştırma ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

Araç-gereçlerin tüm derslerde olduğu gibi Sosyal Bilgiler öğretiminde de etkin olarak kullanımı son derece önemlidir. Sosyal Bilgiler dersi, çocukların toplum ve

sorunları hakkında bilgi sahibi olmaları ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmede, insan ilişkilerini anlamada, ulusal özellikleri kavramada en gerekli olan derslerden birisidir. Bu bağlamda öğrencilerin Sosyal Bilgileri öğrenmelerini etkileyen unsurların belirlenerek önlemlerin alınması kaçınılmazdır (Yanpar, 1994: 43).

Sosyal Bilgiler öğretiminde teknoloji kullanımına uygun olacak materyallerin öğrencilerin özelliklerine göre ve etkili olabilmesi açısından bazı şartları taşıması gerekmektedir. “Bunlar ;

- Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılacak teknolojik araçlar, eğitimi anlamlı hâle getirebilmeli,
- Kullanılacak teknolojik araçlar, sosyal bilgiler öğretim ve öğrenimini bütünleştirilebilmeli,
- Kullanılacak teknolojik araçların sosyal bilgiler öğretiminde değere dayalı öğretimi geliştirebilmeli, ilerletebilmeli,
- Hedeflere ulaşmada planlamaya yardımcı olabilmeli,
- Son olarak da sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak teknolojik araçlar, öğrenciyi aktif olarak derse dâhil edebilmelidir.” (Crocco’dan akt. Uğurlu, 2012: 245).

Eğer öğretmen öğretim araç gereçleri ve materyal kullanırsa, öğrenciler daha iyi öğrenirler. Öğretimde verimliliği sağlayacak, konuların daha kalıcı ve daha kolay öğretilmesini sağlayacak her türlü görsel araç-gereç eğitimin her dalında olduğu gibi Sosyal Bilgiler dersinde de kullanılmalıdır (Çelikkaya, 2013). Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde özellikle görsel araç gereçlere yer vermeleri gerekir. Çünkü Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan görsel materyaller öğrencilerin okudukları metni anlamalarında ve eleştirel bakış açısına sahip olmalarında önemli bir yere sahiptirler (Yazıcı ve Koca, 2006).

Teknolojinin gelişmesiyle derslerde kullanılabilecek materyallerin sayısı ve oldukça artmıştır. Öğretme-öğrenme sürecinde öğrencilerin derse karşı daha ilgili olmasını sağlamak için çok farklı öğretim materyali kullanılabilir. Bu konuda kullanılacak materyallerin öğrenci düzeyine uygun olması önemlidir. Öğrenci düzeyine uygunluk konusuna dikkat edilerek seçilen materyaller öğretimin kalıcı ve izli olmasında etkilidir. Öğretim süreci içinde etkin olarak kullanılan materyaller öğretim

teknolojileri içinden seçilebilir. Bu durumda en önemli görev öğretmenlere düşmektedir.

Öğretmen, öğretime yapacağı katkıları dikkate alarak dersi planlarken uygun öğretim araçları ve materyalleri kullanmayı da planlamalıdır (Gözütok, 2006: 301). Çünkü Sosyal Bilgiler gibi disiplinlerarası bir derste uygun materyal kullanımı son derece önemlidir.

Öğretim materyalleri, öğrenme sürecinde öğretmenlerce çeşitli ortamlarda öğrencilere sunulan araçlardır. Bu araçlar; basılı materyaller, fotoğraflar, maketler gibi basit nesneler olabileceği gibi içeriğine ulaşmak için ses kasetleri, videolar, CD'ler, internet sayfaları, çeşitli yazılımlar gibi ortamlarda da olabilir (Sever, 2010: 8).

Yaşadığımız çağda gelişen teknoloji doğrultusunda öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları hızla değiştiği için çeşitli kitle iletişim araçlarından faydalanma ve bu araçlara hızlı erişim imkankanları mevcuttur. Ayrıca bu gelişmeler sonucu öğretimde kullanılan kitle iletişim araçlarında da değişimler olmuştur. Son yıllarda sınıf ortamında sıkça kullanılan kitle iletişim araçları şunlardır:

- Bilgisayar destekli öğretim
- Televizyon
- Video (Soytürk, 2019)

Adı geçen araçlar görsel ve işitsel olduğundan yani birden fazla duyuya aynı anda hitap ettiğinden öğrenmede oldukça etkilidir. Dolayısıyla bu araçlar derste kullanıldığı takdirde öğrenmenin kalıcı ve izli olmasını sağlayacaktır.

Sosyal bilgiler dersinde en çok tercih edilen araç gereçlerin başında “harita, yer küre modeli, konu ile ilgili film, ses ve görüntü CD’leri” yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan ders araç gereçlerini tercih etme sebeplerinin başında; ders araç gerecinin “öğrenmeyi kolaylaştırması”, “konuları somutlaştırması” ve “kalıcı öğrenmeyi sağlaması” özellikleri vardır (Taşkaya ve Bal, 2010: 1).

Görsel materyaller farklı uyarıcılarla desteklenirse (ses, hareket vb.) son derece etkili olabilir . kullanılacak olan bu materyaller birden çok duyu organını devreye sokmaya yardımcı olacaktır.

Araştırmalara göre insanlar ;

- “Okuduklarının %10’ unu
- İşittiklerinin %20’ sini
- Gördüklerinin %30’ unu
- Hem görüp hem işittiklerinin %50’ sini
- Söylediklerinin %70’ ini
- Yapıp söylediklerinin %90’ ını hatırlarlar” (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2001: 70) .

verileri incelediğimizde öğrenme ortamında ne kadar çok duyu organı harekete geçerse öğrenmede de o denli başarı sağlanmaktadır.

Öğrenme ve öğretim ortamlarının zenginleştirilmesi ve kalıcı izli öğrenmenin gerçekleştirilmesi için derslerde kullanılabilecek çeşitli materyaller vardır. Bunlar;

- 1) “Yazılı materyaller,
- 2) Resimler, grafikler ve şemalar,
- 3) Gerçek kişi, nesneler ve modeller,
- 4) Ses kasetleri,
- 5) Televizyon programları ve video kayıtları,
- 6) Kavram haritaları,
- 7) Bulmacalar,
- 8) Albümler,
- 9) Kukla,
- 10) Deneyler,
- 11) Yap-bozlar,
- 12) Kesme, katlama, yapıştırma materyalleri,
- 13) Video kaydı,
- 14) Power point sunumları,
- 15) Etkinlik dosyası (Portfolyo),
- 16) Eğitici yazılımlar,
- 17) İnternet ve web siteleri,
- 18) Dijital öykü,
- 19) Hayatın kendisi” (Yanpar, Şahin, 2017).

2.6. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE BELGESEL

Sosyal Bilgiler, sosyal bilimlerin öğrenci düzeyine indirgenerek aktarıldığı disiplinlerarası bir derstir. Bu sebeble Sosyal Bilgilerin öğretimi sırasında öğretimin gerçekleşebilmesi için çok sayıda araç-gereç ve materyal kullanımı neredeyse zorunlu hale gelmektedir.

Dünyada ve yakın çevremizde olup biten olaylardan ve kişilerden haberdar olmamızı sağlayanların çoğunlukla görseller olduğu bir dönemde yaşamaktayız. Gerçekleşen olaylara ve politik gelişmelere ilişkin algımız izlediğimiz filmler, okuduğumuz kitaplar, sanat eserleri ve TV'deki olayların yeniden yaratımı olan yapımlar tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle dünyayı objektif bir biçimde gözlemlemediğimizi, olup bitenlerin bizim için öncelikle görsel olarak dönüştürüldüğü ve düzenlendiğini ifade edebiliriz. Görüntüler; göstergelerin, sembollerin ve bilginin dolaşımını sağlayan her yerde her zaman var olan güçlü araçlardır (Kalafatoğlu, 2019).

Bu araştırmada hem görsel hem işitsel materyallerden olan (belgeseller) kullanılmıştır. Belgeseller doğayı, toplumları, toplumsal olayları ya da yaşantıları konu alan eleştirel bir bakışla inceleyerek birebir yansıtmaya çalışan sinematografik özellikli görsel çalışmalara” denilmektedir (Öztürk vd., 2014).

Demirel, Seferoğlu, Yağcı (2001)' ya göre hem görüp hem işittiklerimizin %50'sini hatırladığımız için bu oran öğrenmenin gerçekleşmesi açısından yüksek bir orandır. Belgeseller de hem işitsel hem görsel bir materyal olduğu için öğrenmede kalıcılığı artıracaktır. Ayrıca belgeseller görsel materyallerden olan video kayıtları arasında yer almaktadır.

Uzun zamandır bilinmekte ki sesli filmin sunmuş olduğu imkanlar videoyu öğretim için uygun kılmıştır. Okuma yazmanın önemini bilmekle birlikte kural olarak görme ve işitme çok daha önemli bir yere sahiptir. Sesli film tüm araçlar içinde bu işlevi en iyi şekilde ortaya koyandır. Çünkü başka hiçbir araç gerçekliği bu kadar kapsamlı ve canlı yansıtamaz. Video ile birlikte kullanılan materyallerin yararlarının şunlar olduğunu söyleyebiliriz:

- “Edinilmesi, kullanılması, çoğaltılması ve saklanması kolaydır.
- Her an izlenebilir.
- Görüntü ve ses kalitesi kaybolmaksızın birçok kez kullanılabilir.

- Filme göre yükleme daha kolaydır.
- Video yardımıyla materyalin istenen bölümüne daha hızlı geçiş yapılabilir.
- Video evlerde yaygınlaştığından daha çok sayıda öğrenci boş zamanlarında öğretim kasetlerini kullanabilir.
- Canlı ya da kayıt video programları, kablo yoluyla pek çok sınıfa, uydu yoluyla da anında tüm dünyaya sunulabilir.
- Video filminin tümü ya da bölümleri, zamanında, etkili kullanım ve sunum için bilgisayar belleğine doğrudan yüklenebilir.” (Kaya, 2006: 194).

Belgesel filmlerin kullanımıyla öğrenenin birden çok duyusuna hitap etmek mümkündür. Edison’un 1922 yılındaki “on yıla kadar tüm okullarda kitapların yerine filmler kullanılacak” görüşü gerçekleşmemiş olsa da filmler toplumsal hayatın bir parçası durumundadır. Eğlence işlevinin yanı sıra filmler eğitimde de son derece önemli hale gelmiştir (Akbaş, 2011). Belgeseller tüm eğitim basamaklarında ve çok farklı konularda kullanıma uygun bir ders materyalidir.

Belgeseller Sosyal Bilgiler dersinde özellikle tarih öğretimini desteklemek amacıyla ilgili ünitelerde kullanılabilir. (Bektaş-Öztaşkın, 2013). Tarihsel anlama tarihsel imgeleme ile ilerleme imkanı bulur. Resim, fotoğraf, belgeseller, tarihsel filmler gibi görsel materyaller ise tarihsel imgelemenin beslenmesinde önemli rol oynamaktadır (Dilek, 2009). Bununla birlikte Sosyal Bilgilerde belgesel kullanımını sadece tarih ile ilgili konularda sınırlandırmak da doğru olmayacaktır. Sosyal Bilgiler denince akla gelen en önemli disiplinlerden birinin de coğrafya olduğu unutulmamalıdır. Coğrafya ile ilgili üniteler kapsamında da bireyin yaşadığı çevreyi tanıması açısından belgesel kullanımı oldukça önemlidir.

Coğrafya dersinin tüm konuları bahsedilen şekillerde öğretilmeyebilir. Coğrafi olaylar doğada meydana gelirken tüm süreçleriyle oluşumların takip edilmesi mümkün olmayacağından coğrafya öğretiminde göze hitap etmek, öğrenmeyi kolaylaştıran bir yoldur (Özder, 2014). Bu durumda belgesel kullanımı görsel ve işitsel bir materyal olarak kullanılarak öğretim etkili bir şekilde gerçekleştirilebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın genel amaçlarına bakıldığında ders öğretiminde belgesel kullanımının desteklendiğini şu maddelerde de görmekteyiz:

1- Kitle iletişim araçlarının özellikle de televizyonun her eve girmesi, dünyayı çocukların evine getirmiştir. Henüz okula başlamayan çocuklar bile dünyada yaşanan

sorunların farkındadırlar. Belgeseller sayesinde dünyanın farklı coğrafyalarındaki kùltürleri en ince ayrıntılarına kadar tanıma fırsatı bulmaktadırlar.

2- Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM'lar, çoklu ortam (multimedya) ve hipermedya gibi araçlar; telekomünikasyon hizmetlerini imkânları dahilinde dersin bir parçası yapmalıdır. Gezi düzenleyemediğı mekânlara, sınıf içinde internet yardımıyla, sanal alan gezileri yaptırmalıdır (Kaymak, 2016: 79).

Bu araştırmada TRT Belgesel kanalında yayınlanmış olan “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgesel Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan 5. , 6. ve 7. sınıf kazanımları doğrultusunda incelenmiştir. Belgeselin Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarına uygunluğu göz önüne alınarak derste kullanılabilirliği analiz edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmamızın bu bölümünde; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve çözümlemesiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma nitel bir yaklaşımla yapılandırılmıştır. Bu çalışma kapsamında nitel araştırma türlerinden betimsel analiz kullanılmıştır

Nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39).

Betimsel analiz; önceden belirlenmiş bir çerçeveye bağlı olarak nitel verilerin işlenmesi bulguların tanımlanması tanımlanan bulguların yorumlanması adımlarını içeren analiz yaklaşımıdır. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulması olarak yorumlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 40). Bu çalışmada da daha önceden belirlenmiş, çalışmanın çerçevesini oluşturan belgeselden doğrudan alıntılar yapılarak veriler yorumlanmıştır.

Bu kapsamda “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgesel 2018 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki kazanımları gerçekleştirebilirliği yönünden incelenmiştir.

2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Verilerin toplanması aşamasında “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgeselin programda yer alan hangi kazanımlara göre değerlendirileceği tespit edilmiştir. Belgesel Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki 5. 6. ve 7. sınıf kazanımları açısından incelenmiştir.

Araştırma konusuyla ilgili Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda belgeselin kullanılabileceği 29 kazanım belirlenmiştir. Bunlar;

“5.2.1. Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine katkılarını fark eder.

5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.

5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.

5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.

5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.

5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular

5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.

6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.

6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.

6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.

6.2.2. İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.

6.2.3. Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelendeğişimleri fark eder.

6.2.4. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.

6.2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.

6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.

6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.

6.4.3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.

6.4.4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.

6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.

6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.

6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.

7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.

7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.

7.2.3. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.

7.2.4. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.

7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.” (MEB, 2018) şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırma konusuyla ilgili SBÖP'te yer alan kazanımlara, ekler kısmında verilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında belirtilen kazanımların “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgeselle uyumu ele alınmış belgeselin Sosyal Bilgiler dersinde materyal olarak değerlendirilebilirliği incelenmiştir. 20 bölüm olan belgeselin bölümleri tek tek incelenmiş olup Sosyal Bilgilerde kullanılabilecek olan bölümleri programdaki kazanımlardan hareketle açıklanmıştır. Materyal olarak değerlendirilemeyecek olan bölümlerin ise neden değerlendirilemeyeceği belgeselden alınan örnekler yardımıyla izah edilmeye çalışılmıştır.

3. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmada elde edilen veriler nitel veri analiz yöntemlerinden olan betimsel analiz ile çözümlenmiştir

Batıya Doğru Akan Nehir isimli belgeselin Sosyal Bilgiler derslerinde materyal olarak kullanılabilirliğinin incelendiği bu çalışmada programda belirtilen kazanımlara yönelik olarak “Hangi bölüm ders materyali olarak kullanılabilir? Bu konuda hangi

bölümler yol gösterici rol oynar? Bu bölümlerin seçilme sebepleri nelerdir? Seçilen bölümlerin kazanımları gerçekleştirme düzeyleri ne olabilir?” sorularına verilecek cevaplar tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada bu sorular ekseninde seçilen bölümler betimsel analize tabi tutularak değerlendirilmiştir. Bölümlerin güncel programla örtüşme düzeyleri bu araştırmada tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca çalışmamız esnasında, çalışmanın amacına uygun olup olmadığını ortaya koymak amacıyla alan uzmanı üç kişinin de görüşü alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde Sosyal Bilgiler programında yer alan kazanımlar doğrultusunda “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgesin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgesel her bir kazanım bağlamında doğrudan alıntılar (bölüm numarası ve yapılan alıntının dakika aralığı belirtilerek) sırasıyla verilmiştir.

Çalışmada elde edilen veriler nitel veri analiz betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Bununla birlikte belgesel alıntılarının uyumlu olduğu kazanımlar da açıklanırken verilmiştir. Bu açıklamalar Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018)’de yer alan kazanımlara uygun olarak yapılmıştır.

“Uygarlıkların başlangıç yeri anayurdu Mezopotamya’dır. Mezopotamya’dan kalkan medeniyet kervanı dünyanın dört bir yanına ulaşmıştır. Dinler, kültürler ve mitolojiler bu ırmak yoluyla taşınmıştır. Medeniyeti akıp giden bir nehir olarak düşünürsek beraberinde yeni fikirleri alır ve nehrin kollarıyla birleştirir. Yeni kültürler olarak yeni düşüncelerin doğmasına ve etkilenmesine yol açar. Medeniyeti kendi içerisinde doğudan batıya akan bir nehir olarak düşünebiliriz.” (1. Bölüm).

Bölge (Mezopotamya) hem geçmişte hem de günümüzde yaşanmış ve yaşanan gelişmelerle ön plana çıkmaktadır. Mezopotamya coğrafyası, sahip olduğu zengin doğal kaynakları, heterojen toplumsal yapısı ve jeokültürel derinliğiyle (inanç) büyük bir bölgedir. Mezopotamya coğrafyasının, konumu, sahip olduğu zenginlikleri, onu dünya tarihinin en büyük güçlerinin mücadele sahası haline getirmiştir (Dağ, 2020). Mezopotamya ve çevresinden ele geçen binlerce çivi yazılı tablet ve fragmandan Mezopotamya’da yaşamış insanların; siyasi, sosyal, kültürel yaşamları hakkında pek çok bilgiye ulaşabiliriz. Metinler birçok alanda yazılabildiği için farklı bilim dallarının gelişimiyle ilgili de bilgiye ulaşmak mümkündür. Bu metinler, ağırlıklı olarak Sümerliler ve Sâmîlerin kültür ve inançlarını yansıtmaktadır ancak adını bildiğimiz ya da bilmediğimiz farklı toplumların etkisini ve bölgesel farklılıkları da göz ardı etmemek önemlidir (Kahya, 2019, s. 3). Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı’nda Kültür ve Miras öğrenme alanında uygarlıkların başladığı yer olan Mezopotamya’da kurulan medeniyetler konu olarak ele alınmıştır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5.2.1 numaralı “Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” kazanımını gerçekleştirmek adına kullanılabilir.

“Türkiye’nin güneyinde Urfa yakınlarında 1964 yılında keşfedilen ve 1994 yılından itibaren kazı yapılan Göbeklitepe M.Ö. onuncu bin yıla uzanır. Göbeklitepe sütunlarının tarihi, insanların avcı toplayıcı olarak yaşadığı zamanlara uzanır. Göbeklitepe’de avcı toplayıcılar olağanüstü bir şey yaptı. Dünyanın ilk anıtını inşa etti.” (1. Bölüm, 06:20-08:20).

Bilindiği üzere Şanlıurfa ili sınırları içerisinde bulunan Göbeklitepe sit alanı, tarih öncesi olarak adlandırılan dönem açısından kimi düşünceleri gözden geçirmeyi zorunlu hale getirmiştir. Barınma dışındaki özel amaçlar için inşa edildiği düşünülen bu yapılar, Neolitik dönem insanından beklenmeyen bir ustalıkla ortaya konmuş devasa yapılardır. Üstelik 5 metreyi aşan T biçimli dikilitaşlara işlenen tasvir ve semboller zengin bir anlam dünyasına işaret etmektedir (Toprak, 2019: 153). Bugün Şanlıurfa ili sınırları içinde yer alan Göbeklitepe’deki kalıntılar üzerinde yapılan çalışmalar bize binlerce yıl öncesiyle ilgili bilgiler sunmaktadır

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5.3.3 numaralı “Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.” kazanıma uygunluk göstermektedir.

“Neolitik dönemdeki en önemli değişimin çiftçiliğin gelişimi olduğu sanılırdı. Ama Türkiye’nin güneyinde Çatalhöyük’te yapılan keşifler arkeologların bazı konuları yeniden düşünmesine neden olmuştur. Çatalhöyük’te kendimize sık sık sordüğümüz soru neden buraya yerleştikleridir. Çünkü etrafa baktığımız zaman çok düz olduğunu görmekteyiz. Buraya yerleşmeye karar verdiklerinde acaba ilgilerini çeken şey neydi? Batı kenarı boyunca bir nehir bulunmaktaydı. Nehir kenarları insanların yerleşmeyi sevdikleri yerlerdir. Bunun sebebi tarım değildi. Nehrin kıyısında bulunan kil, hayati önem taşımaktaydı. Evlerini kil tuğlalardan yapıyorlardı. Dolayısıyla bu evleri yapabilmek için bir kil kaynağına ihtiyaç vardı. Çatalhöyük’teki bu çalışmalar avcı toplayıcıdan yerleşik hayata kil ve çamur kullanarak sağlam evler yapma yeteneğini geliştirmesi olduğu anlaşılmaktadır. Çatalhöyük’teki bu kazılar insanlık tarihiyle ilgili bu önemli geçiş döneminde insanların gündelik yaşamıyla ilgili yeni bilgiler sağlamıştır.” (1. Bölüm, 13:10- 15:03).

Çatalhöyük’te bulunan kil insanların barınma ihtiyacını karşılarken kullandıkları önemli bir madde haline gelmiştir. Bu ifadeler bize nüfus ve yerleşme üzerinde coğrafi özelliklerin önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Kazanımı açıklayan bir örnek niteliğindeki bu ifadelerin derste kullanılabilirliği söz konusudur. Yerleşim için uygun bulunan arazide öncelikle yaşanacak barınaklar yapılmalı, sonrasında ihtiyaçlar sağlanmalıydı. Çatalhöyük’te de öncelikle üretime, besin ihtiyacına ve hayvan gücünden yararlanmaya elverişli hale getirmek gerekmekteydi. Zamanla bitki ve hayvan kültürlenmeliydi. Buğday ve diğer tarım ürünleri öncelikli olarak kültüre alınmıştır. Bugün yürütülen araştırmalarda mercimek ambarları bulunmuştur. Hayvan olarak ise koyun ve keçi evcilleştirilmiştir. Hayvanların ise sınıfları farklı bir konumda yer

almaktadır. Bu durum duvar resimlerinde, şölenlerde ya da ayinlerle ilgili faaliyetlerde açıkça görülmektedir (Hodder, 2017).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5.3.3 numaralı “Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.” kazanımında kullanılabilir.

“Çatalhöyük’ün inşası yakınlarındaki bir nehirden alınmış kil ve çamur sayesinde mümkün olmuştur. Nehrin bir diğer hediyesi daha vardır. Taşkın havzasındaki alüvyonlu topraklar son derece verimliydi. Buraya yerleşen neolitik insan daha önce rastgele şekilde topladığı ürünü artık geliştirebilirdi. Yapılan kazılar burada yaşayan insanların tarımla uğraşarak devrim niteliği taşıyan bir adım attıklarını gösteriyor.” (1.Bölüm,15:38- 16:11).

Yerleşmeyi etkileyen faktörlere örnek niteliğindeki bu ifadeler kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. O dönemde iklim koşulları günümüze göre daha sulak olsa da kışları yağışlı, yazları neredeyse çoraktır. Bölgedeki ilk insanlar ise muhtemelen karmaşık bir yer ve bitki örtüsünde yaşamış, zamanla daha değişken ortamlarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Yine de Çarşamba Nehri’nin beslediği Çarşamba düzlüğünde yaşayarak tarım için alan aramışlardır. Yani suyun bol olduğu bir yere yakın olma düşüncesiyle yerleşim gerçekleşmiştir (Hodder, 2017).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.5.1 numaralı “Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Türkiye’nin güneyinde ürün ekiminin bundan on iki bin yıl önce başladığına ve buradan yavaş bir şekilde Bereketli Hilal’den, Doğu’dan Mezopotamya’ya ve Batı’da Akdeniz’e yayıldığına dair kanıtlar vardır. Organize tarımın ilk gerçekleştiği yer Bereketli Hilal’dir. Tarımı ve beraberinde getirdiği değişimi ilk burada görmekteyiz. Günümüzde en çok yetiştirilen ürün buğdaydır. Son yıllarda yapılan DNA analizlerinde buğdayın ilk defa M.Ö. Türkiye’nin güneyinde yetiştirildiği anlaşılmıştır. İnsanoğlu doğadan bir şeyi almakla kalmamış onu daha iyi bir hale getirmiştir.” (1. Bölüm, 17:28-18-35)

Günümüzde en çok yetiştirilen tarım ürünü olan buğdayın, verimli topraklara sahip Bereketli Hilal olarak adlandırılan Türkiye’nin güneyinden dünyaya yayıldığını aktaran bu ifadeler Türkiye’nin güneyinin geçmişten itibaren verimli arazilere sahip olmasından dolayı tercih edildiğini açıklamaktadır. İnsanlık açısından toprak her zaman en önemli kaynak olmayı başarmıştır. Kazanım doğrultusunda bu ifadelerin kullanılabilirliği söz konusudur.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5.2.1 numaralı “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” Kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“İlk şehirler M.Ö. dört bin civarında Mezopotamya olarak bilinen bölgede Dicle ile Fırat adında iki büyük nehrin arasındaki bölgede ortaya çıkmaya başlar. Tarihteki ilk şehirlerden biri M.Ö. beş bin yılında Mezopotamya’nın Batı kenarında kurulur. Günümüz Suriye’inde bulunan Mari 1933 yılında bir bedevinin bulduğu heykelle yeniden keşfedilmiştir.” (1.Bölüm, 24: 37-25:24).

Mezopotamya, coğrafi olarak Fırat ve Dicle nehirlerinin arasında kalan ve Güneydoğu Anadolu’dan Bağdat’a kadar uzanan bir alanı ifade etmektedir. Ancak iki nehir arasındaki bu hat Bağdat’tan Basra Körfezi’ne kadar devam etmektedir ve farklı adlarla anılmakla beraber Mezopotamya coğrafyası içerisinde yer almaktadır. Toroslardan Bağdat şehrine kadar uzanan alan Yukarı Mezopotamya veya Asur ülkesi, Bağdat şehri ve Basra Körfezi arasındaki alan ise sıralı olarak Akkad, Babilonya ve Sümer olarak adlandırılmıştır (Özçelik, 2004: 29). Ayrıca Mezopotamya, bir coğrafi terim olmanın dışında, Sümer, Akkad, Babil, Assur gibi kavimlerin oluşturduğu birleşik bir uygarlığı da temsil etmektedir (Köroğlu, 2006: 12).

“Çanakkale Boğazı... Asya ile Avrupa’yı ayıran dar su geçidi. Binlerce yıl boyunca M.Ö. 5. yüzyılda Persler’in antik Yunanistan’ı istilasından 1. Dünya Savaşı’ndaki kanlı Çanakkale savaşlarına kadar Doğu ve Batı arasındaki savaşlarda stratejik açıdan çok önemli bir geçiş yolu oldu.” (2.Bölüm, 04:32-04:54). Belgeselde geçen bu ifadeler 6. sınıf kazanımlarından 6.3.1. numaralı kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. “Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.” Kazanımına uygun olarak Çanakkale Boğazı’nın stratejik öneminden bahsedilmiştir. Ülkemizin sahip olduğu iki önemli boğazdan birisi olan Çanakkale Boğazı uluslararası deniz ticareti açısından çok önemlidir. Ülkemizin stratejik bir öneme sahip olmasında bu boğazın etkisi son derecede önemlidir. Öğrencilere jeopolitik önemimizi aktarırken kullanılabilecek ifadeler mevcuttur.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 5.2.1 numaralı “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Pers İmparatorluğu’nun kurucusu olan Büyük Kiros’un kireçtaşı bloklarından yapılmış mezarı günümüzde İran’ın sınırları içinde bulunan başkenti Pasagart’ın harabelerinin ortasında yer alır. Antik bir kaynağa göre buradaki mezar yazıtlarında şu cümleler yer

almaktadır;” Ben Perslere imparatorluklarını bahşeden Kiros’um, kemiklerimi örten bu toprak parçasını bana çok görmeyin.” (2. Bölüm, 08:51-09:19).

Pers hükümdarının mezarı ve Pasagart harabeleri insanlara Mezopotamya tarihi hakkında bilgiler vermektedir. Numarası verilen kazanım da somut kalıntıların tarihe ışık tuttuğunu vurgulamaktadır. Bu harabeler de Pers’lerin hükümdarlık yıllarına ait bilgiler içermekte ve kazanıma uygunluk göstermektedir.

Belgeselde yer alan bu ifadeler 5.2.5. numaralı kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. “Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.” kazanımıyla örtüşen bu ifadeler yazının gelişimi hakkında bilgiler içermektedir.

“Düzenlenmesi ve denetlenmesi gereken birçok şeyin bulunduğu ortamda yazma süreci idari nedenlerden dolayı ortaya çıkmıştır. Daha çok çocuksu ve çizgisel örneğin bir kuşun kuşa benzediğini ve kuş anlamına geldiği çizimlerden oluşan en erken dönem işaretlerini piktogram olarak adlandırırız. Fakat Mezopotamya gerçekleşen ve eşsiz olan şey yazı üstüne ilk defa denemeler yapan bu insanların objelerin neye benzediğine dair semboller çizebileceklerini düşünmeleri idi. Bu önemli adım atıldıktan sonra dillerinin nasıl seslendirildiğini yazıya dökebilecekleri eksiksiz bir simge setini hızlı bir şekilde geliştirdiler.” (2.Bölüm, 24:00-24:47).

İnsanlığın tarih öncesi devirlerden çıkmasını ve tarihi çağların başlamasını sağlayan “yazının icadı” insanlık tarihi açısından son derece önemlidir. Bilginin depolanmasını ve nesilden nesile aktarılmasını sağlayan bu buluşun tarihi gelişim evrelerinin bilinmesi ve öğrencilere kazandırılması son derece önem arz etmektedir.

Belgeselde geçen şu ifadeler 5.4.4 numaralı kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir (2.Bölüm, 34: 23-34: 39): “Babilli astronotlar dünyalarını sistematik şekilde gözlemleyen, verilerini kaydeden ve bulduklarına mantıksal çerçevede yaklaşan ilk kişilerdir. Sorgulayıcı ruhları Miletli Tales gibi Yunan düşünürlerini zaten heyecanlandırıyordu.” Bilim adamlarının özellikleri hakkında bilgiler içeren bu ifadelerin “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler” kazanımıyla bağlantısı kurulabilir. İfadelerde Babilli astronotlar hakkında bilgi edinmekteyiz. 5.sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında Babil uygarlığından ve Babillerin dünya medeniyetine katkılarından bahsedilmiştir. Örnek verilecek olursa “Babiller tarihte ilk anayasa olarak kabul edilen Hammurabi Yasaları’nı yapan uygarlıktır.” (MEB, 2019: 39). Bunun yanı sıra Babil’de yetişen bilim insanlarının özelliklerini de açıklayan bu ifadeler bilim insanlarının ve buluş yapanların özelliklerini de açıkça ortaya koymaktadır. Adı geçen kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

Belgeselde geçen şu ifadeler 6.4.1 numaralı kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. (2.Bölüm, 36:41-36:59): “Saatlerimize her baktığımızda, gazetelerdeki yıldız fallarını her okuduğumuzda, her açtığımızda Babiller’e ait bir şey yapıyoruz. Antik Ortadoğu medeniyetlerine borçlu olduğumuz fakat bu gerçeği pek de düşünmediğimiz hepimizin hemen her gün yaptığı temel bazı günlük aktiviteler vardır. İfadelerin “Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.” kazanımıyla bağlantısı kullanılabilir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin insan hayatındaki yerinden ve öneminden bahseden ifadeler bu buluşların kim tarafından hayatımıza kazandırıldığı hakkında da bilgiler içermektedir. Bu buluşların geçmişten günümüze insan hayatının merkezinde yer aldığını ve almaya devam edeceğini söyleyebiliriz. Babillerin ortaya koymuş olduğu çalışmalar bugün hala insan hayatına yön vermektedir. Kazanımın paralellik gösteren bu ifadelerin derste kullanılabilirliği söz konusudur.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 5.2.1 numaralı “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Mezopotamya Türkiye’nin doğusunda yer alan dağlardan Suriye ve Irak’a kadar uzanan Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgedir. Burası medeniyetlerin beşiği. Avcı toplayıcıların yerleşik düzene ilk kez geçtikleri, tarımsal faaliyetlerin başladığı, ilk şehirlerin kurulduğu yerdir. Burası insanlığın dini düşünceye adımlarını ilk kez attıkları yerdir. Mezopotamya bir medeniyetler ve dinler müzesidir.” (3.Bölüm, 2:24-3:27).

Bugün yeryüzünde kurulan ilk uygarlıklar hakkında bilgi edinmek istersek araştırmaları Mezopotamya ve çevresinde yapmamız gerekecektir. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı’nda “Kültür ve Miras” başlığı altında Mezopotamya ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Yukarıdaki ifadeler konuyla paralellik göstermektedir ve derste kullanılabilirliği söz konusudur.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 5.2.1 numaralı “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Türkiye’nin güneyindeki Yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan Göbeklitepe... Bu gizemli taş anıtlar henüz insanlar avcı toplayıcı olarak yaşarken medeniyetin başlangıcından ve tarımın doğuşundan çok önceleri on iki bin yıl evvel dikilmişlerdi. Bu ilkel insanlara ilham veren neydi? Bu önemli anıtların bulunması ilk insan ve dinin başlangıcı hakkındaki bilgilerimizi kökten değiştirdi.” (3.Bölüm, 4:18-5:03).

Son zamanların en büyük arkeolojik buluşu olarak görülen Göbeklitepe, gerek akademi çevrelerinde ve gerekse popüler kültür üzerinde büyük bir heyecana sebep

olmuştur. İnsanlık tarihi ve din tarihi açısından önemli bir konumda bulunan Göbeklitepe yapılarını, arkeoloji biliminin kullandığı teknik dil üzerinden ortaya koyan birçok çalışmadan söz etmek mümkündür (Toprak, 2019: 164). Göbeklitepe insanlık tarihine ışık tutan en önemli somut varlıklarımızdan biridir. Bu yönüyle belgeselde geçen ifadeler kazanıma uygunluk göstermektedir. Bunun yanı sıra 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda ülkemizin tarihi değerlerini aktarırken Göbeklitepe'ye yer verilmiştir.

Belgeselde geçen şu ifadeler 5.2.5 numaralı kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir (3.Bölüm, 7:58-8:27): “Göbeklitepe'deki anıtsal yapılar insanlığın gelişiminde bir dönüm noktasıdır. İnsanlar binlerce yıldır ölümlerini gömüyorlar. Fakat burada on iki bin yıl önce bir devrim yaşandı. Dünyadan diğerine geçişi abideleştirmek için yerleşik hayata geçmeye başladı.” Bu ifadelerin “Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.” kazanımıyla bağlantısı kurulabilir. Tapınaklar kalıcı mimari eserler olduğu için yerleşik hayata geçişte önemli bir rol üstlenmiştir. Kalıntılar göstermektedir ki Göbeklitepe bunun en önemli kanıtıdır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 5.2.1 numaralı “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Hz İbrahim'e vaat edilen Kenan toprakları politeist inancına sahip olan iki büyük imparatorluğun arasında kalıyordu. Hititler ve Mısırlılar... Binlerce yıldır Kenan toprakları antik dünyanın önemli bir kavşak noktası oldu. Megido'da otuz yerleşim yerinin kalıntıları bulunmaktadır. Birbirlerinin üzerine kurulmuş olan bu yerleşim yerleri Bronz ve Demir çağına tanıklık etmektedir.” (4. Bölüm, 15:25-15:58).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5.2.2 numaralı “Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.” kazanımı doğrultusunda kullanılabilir.

“Konstantin resmi olarak bir Hristiyan olmadı. Fakat imparatorluğunun dört bir yanında kutsal topraklarda kilise inşa edilmesi için ödenek ayırıp bunları (Hristiyanları) gözettiler. Başkentini Roma'dan Doğu'ya günümüz Türkiye'sine taşıdı. Ve yeni şehri Konstantinopol'de büyük bir tapınak inşa edilmesi emrini verdi. Bir tapınağın üstüne inşa edilen ilk büyük kilise bugün Küçük Ayasofya diye adlandırılan mabet M.S 360 yılında inşa edildi. Günümüzde Ayasofya diye bilinen büyük mabedin tarihi ise M.S 6. yüzyıla uzanır. Muhteşem bazilikası ve mozaikleriyle ünlü olan Ayasofya'nın yaklaşık bin yıl boyunca dünyanın en büyük katedrali olarak kaldığı kabul edilir.” (4.Bölüm, 42:20-43:25)

Öğrencilerin yaşadıkları çevrede bulunan doğal ve tarihi mekanları nesneleri ve eserleri tanıtabilmelerinin ilk ve en önemli şartı öncelikle kendilerinin tanınmasıdır. Bu ifadeler ülkemizin sahip olduğu en önemli tarihi yapılardan biri olan ve İstanbul sınırları içinde yer alan Ayasofya ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Sosyal Bilgiler

kitaplarında yer yer resimlerine rastladığımız ve sıkça adı geçen bu tarihi yapıyı öğrencilerin tanınması ve tanıtması oldukça önemlidir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler altıncı sınıf kazanımları arasında yer alan 6.2.2 numaralı kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. “İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar” kazanımının aktarılmasında kullanılabilecek ifadeler şu şekilde yer verilmiştir;

“Mekke, İslam dünyasının en kutsal şehri. Hz. Muhammed’in dünyaya geldiği şehir. Tanrının mesajını ilk kez aldığı yer. İslamiyet’in doğduğu kent. 21. yüzyılda İslamiyet dünyada en hızlı yayılan dindir. 1.5 milyardan fazla insan dünya nüfusunun %23’ü Hz Muhammed’in buyruklarını takip etmektedir. Bu İslamiyet’e ilk inanları Müslüman olmadan önce çölü egemenlikleri altına almalarının ve dünya sahnesine hiç çıkmamış bedevi kabilelerinin kültürel kökenleri ve İslamiyet’in doğuşundan sonra tek bayrak altında birleşip sadece Ortadoğu’yu değil dünyanın geri kalanını da nasıl değiştirdiklerini inceleyen böylesine inanılmaz küresel takibin tohumlarını atan olayların hikayesidir. Arap toplumuna İslam yeni bir can yeni bir ruh verdi ve bu ruh ile birlikte aynı zamanda Arap toplumu bir dünya toplumu haline geldi. Peygamber kırk yaşına gelince Nur Dağı’na çıktı. Kadir Gecesi olarak bildiğimiz Ramazan ayının yirmi yedinci gecesinde. İslami geleneklere göre hayatının ilk kırk yılı boyunca Mekkelî bir tüccar olarak yaşayan Hz Muhammed dağın aşağısındaki insanların günahkar yaşam tarzından dolayı inancını yitirmiş bir şekilde düşünmek ve kaçmak için buraya çıkmıştır. Burada M.S. 610 yılında Allah Hz Muhammed’e ilk vahiyisini göndererek onu ödüllendirmiştir.” (5.Bölüm, 0:38-4:17)

6. sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan bu kazanım bugün binlerce insan tarafından din olarak benimsenen İslamiyet’in ortaya çıkış serüvenini öğrencilere kazandırmayı amaçlamaktadır. Belgeselde geçen yukarıdaki ifadeler de bu amaç doğrultusunda kazanımla örtüşmektedir.

Belgeselde yer alan bu ifadeler 5. sınıf kazanımları içinde yer alan 5.2.1. numaralı “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Tarihi kayıtlarda Araplara ilk olarak Asur Krallarının zafer yazışmalarında rastlarız. Asurlu Krallar yaklaşık M.Ö 1000’li yıllarda Kuzey Irak’ın büyük savaşçı kralları haline gelmişti. Asurların bize göre en iyi tarafı anıtlar inşa etmeleridir ve çivi yazısıyla yaptıkları her şeyi kayda geçmeleridir.” (5.Bölüm, 07:49-08:11)

Mezopotamya ve çevresinden ele geçen binlerce çivi yazılı tablet ve fragmandan Mezopotamya’da yaşamış insanların; sosyal, siyasi ve kültürel hayatları hakkında çok fazla bilgiye ulaşabiliriz. Metinler birçok alanda yazılabildiği için farklı bilim dallarının gelişimiyle ilgili bilgiye ulaşmak mümkündür. Bu metinler, ağırlıklı olarak Sümerliler ve Sâmililerin kültürlerini yansıtmaktadır fakat buradan yola çıkarak o döneme ait çeşitli

uygarlıklar hakkında da yorum yapmak mümkündür. (Kahya, 2019). Çivi yazılı tabletlerin birçoğu günümüze kadar ulaşmış ve insanlık tarihini aydınlatmaktadır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 5. sınıf kazanımlarından olan 5.2.4. numaralı “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Bu insanlar (bedeviler) ancak İslamiyet’in doğuşuyla birlikte birleşik bir kültür oluşturup küresel etki yaratabildi. Fakat İslamiyet’ten önce bu kabile kültürü küçük göçebe gruplar halinde dolaşma, kabile kurallarına bağlılık ve sadakat duygusu Arapların çöl hayatının sunduğu böylesine sınırlı kaynaklarla sadece yaşamlarını idame ettirmelerini değil, aynı zamanda gelişmelerini de sağlamıştır. “(5.Bölüm, 11:57-12:29)

Genellikle İslam öncesinde Arapların hiçbir şeyden anlamayan, cehalet içinde yaşayan bir toplum olduğuna inanılmaktadır. Bu her şeyden önce bu inancın ruhuna aykırıdır. Zira İslamiyet sadece Arap toplumuna inmediği gibi toplumları kültürel birikimini de yok saymamaktadır. İslam dini tüm insanlığa seslenen evrensel bir dindir. Arap Yarımadası’nın tarihini şekillendiren faktörlerin en belirleyici olanı yarımadanın coğrafyasıdır. Arap yarımadası sakinlerinin en önemli özelliklerinden biri de beldelerinde elde edemedikleri hayat şartlarını farklı bölgelerde elde edebilmek için göç etmeleridir. Bu durum toplumu konargöçer kültüre tabi tutmuştur (Ortakçı, 2017). Bu coğrafi özellik Arap halkına göçebe kültürü benimsetirken hayatlarını idame ettirebilmek için gruplar halinde yaşamak, sadakat duygusu sınırlı kaynaklarla yaşam gibi yeni özellikler de kazandırmıştır. Bu ifadeler kazanım olarak 5.2.4 numaralı kazanımla bağdaştırılsa da Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı’nda Kültür ve Miras öğrenme alanında İslamiyet’ten önce Arabistan’ın sosyal durumunu açıklamak için de kullanılmıştır.

Belgeselde geçen şu ifadeler 6.3.4 numaralı kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. (5.Bölüm, 12:30-12:42): “Çöl bizler için inanılmaz derecede acımasız ve yaşaması zor bir yer. Ama ne yaptığını bilen insanlar tarafından uygun bir şekilde idare edilirse burası bir fırsatlar diyarı olabilir.” İfadelerinin “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımıyla bağlantısı kurulabilir. İfadeler bir doğal yaşam alanı olan çöller hakkında yorum yapılmasını sağlayacağı ve çöllerin iklimsel özellikleri hakkında da fikir sahibi olunabileceğinin göstergesidir.

Belgeselde geçen şu ifadelerin 6.2.5 numaralı kazanımla bağlantısı kurulabilir (5.Bölüm, 13:03-13:15): “Binlerce yıl Arap Çölü Doğu-Batı arasındaki anahtar ticaret

yollarından biriydi. Hindistan-Çin-Arabistan ve Avrupa arasındaki alışverişin yapıldığı bölgeydi.” Bu ifadeler “Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. Ticaretin insanlık tarihiyle yaşıt bir meşgale olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlar yaşamını sürdürebilmek için bir çabanın içinde olmak zorundadır. Kimi toprakla, kimi hayvanla, kimi zanaatla, kimi de ticaretle uğraşmak mecburiyetindedir. Bunlar tek başına insan ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. İhtiyaçların karşılanabilmesi için malların bir arada olması gerekmektedir. Bu durum; pazarların oluşmasına sebep olmuştur. Pazarlar ise ihtiyaçların karşılanması için çeşitli bölgelerden gelen mallara kapılarını açarak ticari etkileşimi artırırken yeni yol güzergahlarının doğmasına sebep olmuştur. (Keleş, 2016). Bu doğrultuda tarihte insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanmış olduğu güzergahlarını da bilinmesi gereklidir. Tarihi ticaret yollarının toplumlar için ne ifade ettiği konusunda bu cümleler öğrenciyi aydınlatacaktır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5. sınıf kazanımlarından 5.2.1. numaralı “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” kazanımını gerçekleştirmek adına kullanılabilir.

“Suriye Çölü’nün kalbinde antik dünyanın en muhteşem şehirlerinden birinin yükselişine şahit olunur. Petra... bugün Petra harabeleri bize Arapların bu kazançlı ticaret fırsatlarından nasıl yararlanmaya başladıklarını ve kalıcı bir medeniyet kurmak için yaptıkları girişimler, mücadeleler ve çektikleri sıkıntılar konusunda bilgiler verir.” (5.Bölüm, 13:19-13:45).

Geçmişte yaşayan uygarlıklarla ilgili yorum yapmak isteyen bireyler bugün somut kalıntılardan yola çıkmaktadır. Bu cümleler kazanıma uygun ifadelerdir, kullanılabilirlik söz konusudur.

6. sınıf kazanımlarından 6.2.5. numaralı “Tarihî ticaret yollarının toplumlararası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla şu ifadeler kullanılabilir (5.Bölüm, 16:55-17:10): “Farklı farklı ülkelerden ve kültürlerden çok sayıda insanın girip çıktığı ticaret şehirleri gibi Petra da bu ziyaretçilerin kültürel geleneklerini bünyesinde topladı. Bu geleneklerin buradaki sanatta ve mimarideki yansımalarını görebilirsiniz.”

Belgeselde yer alan şu ifadeler 6.2.2 numaralı kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. “İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri

yorumlar.” Altıncı sınıf “Kültür Ve Miras” öğrenme alanında aktarılması gereken kazanıma uygunluk göstermektedir.

“Bin dört yüz yıl önce yeni bir din daha emekleme dönemlerini yaşarken dünyayı sonsuza dek değiştirmeye başladı. İslamiyet’in hükümlerini dünyanın dört bir yanına yayarak tarihte görülen en büyük imparatorluklardan birini yarattı. Şam’daki başkentinden Hindistan’a uzanan Ortadoğu’dan Kuzey Afrika ve Güney İspanya’ya uzanan bir imparatorluk. Bir asırdan daha kısa bir sürede Arap kökenli Müslümanların gücü bilinmedik çöllerden dünya sahnesine çıktı. Önceleri birbirlerinden bağımsız olan bedevi kabileler İslam bayrağı altında birleşti ve hem savaş hem de barış vasıtasıyla çok büyük bir bölgenin kontrolünü ele aldı. Bir göçmen kabile topluluğu klasik çağların sonuna ve modern dünyanın başlangıcına imzalarını atarak nasıl ve neden İslam dinini ve kültürünü inanılmaz bir hızla yaydı ve olağanüstü şekilde genişlemeyi başardı.” (6.Bölüm, 0:15-2:06)

Son yıllarda yaşadığımız olaylar dünyada İslamiyet’in olağanüstü rolünü açık bir biçimde ortaya koymuştur. Müslümanların güçlenmeleri ve birçok ülkede uluslararası öneme sahip bir konuma gelmeleri, amaçlarını ve ideolojilerini yorumlayabilmek için İslam’ı anlamayı gerekli kılmıştır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 6.2.2 numaralı “İslamiyet’in ortaya çıkışının beraberinde getirdiği değişimleri de yorumlar.” kazanımı için kullanılabilir.

“M.S 630 yılına geldiğimizde Hz Muhammed yeni bir dinin sancağı altında Arap kabilelerini bir araya getirmişti. İslamiyet... Bu zamana kadar Arap kabileleri birbirinden tamamen ayrılmıştı. Fakat İslamiyet’in gelişi ansızın bünyesinde var olabilecekleri tek bir sancak ve birlik anlayışı getirdi. Ayrıca İslamiyet’in kendisi de öğretilerinin yayılmasını teşvik ettiği için bu yeni gücün diğer bölgelere doğru genişlemesinin önü açıldı.” (6.Bölüm, 3:10-3:44)

İslam’ın tebliğe başlandığı Mekte’deki siyasi yapıyı isimlendirmek pek de kolay görünmemektedir. İslam öncesi Arapların ulusal bilincin farkında olmadıklarını söylemek mümkündür. Hz. Peygamber, en başından beri ulusunun İslam sayesinde kavuşacağı gücün bilincindeydi. Bu bağlamda Resulullah’ın yapması gereken; toplumda ulusal bilince zemin hazırlamaktı. Resulullah’tan sonraki kısa dönemde Müslüman Arapların birçok alanda ulaştıkları göz kamaştırıcı seviye, onların hareket ettikleri zeminin sağlamlığına delildir (Öz, 2012: 33). Hz. Muhammed’in en köklü değişimi şüphesiz ki, kent hayatını teşvik etmekle birlikte tevhid inancını güçlendirmek olmuştur. Bütün bu çabalar doğrultusunda kabile anlayışının yerini cemaat formu alırken, bireylerin tutumları ortak dini bilinç etrafında yeniden biçimlenmeye başlamıştır (Sinanoğlu, 2011: 381). Toplumda düşünsel öğrenmeyi, din temelli bir anlayışa dayandırmıştır. Peygamberin mesajı dini değerlerin derinlik kazanmasında önemli olmuştur. Böylece Hz. Muhammed, toplumu yeni ahlak ve değerler etrafında toplamaya

başlamıştır. (Kongar, 1972: 62). İslamiyet'in beraberinde getirdiği değişimleri yorumlayabilmek adına bölümün kullanılabilirliği söz konusudur.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 6.2.2 numaralı "İslamiyet'in ortaya çıkışının beraberinde getirdiği değişimleri de yorumlar." kazanımını gerçekleştirmek için kullanılabilir (6.Bölüm, 17: 30 -17: 47) : "Emekleme dönemini yaşayan İslamiyet ve Arap kültürü bölgede hızla yayılmaktaydı ve hiçbir şey bu ilerleyişi durduracak gibi görünmüyordu ve İslam'ın ortaya çıkışından kısa bir süre sonra İslam devleti çok büyük bir bölgeye yayılmıştı." Müslüman Arap toplumunun sorunlarla başa çıkabilmesinin önemli iki temeli vardı; yeni din ve yeni lider. Yeni din olan İslam, geleneksel çekişmeleri yerleştirdiği yok ederken, yeni önder Hz. Muhammed de liderliği sayesinde, ulusun birliğini sağlıyor, onların önüne büyük hedefler koyuyordu. Resulullah'ın sorunlara karşı getirdiği çözümleri, gelecekteki İslam medeniyetinin alt yapısının hazırlanması olarak değerlendirmek gerekir (Öz, 2012: 37). İslamiyet'in yayılmasını ve beraberinde getirdiği değişimleri açıklar nitelikteki bu ifadeler kazanımı destekler niteliktedir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 6.2.2 numaralı "İslamiyet'in ortaya çıkışının beraberinde getirdiği değişimleri de yorumlar." kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir (6.Bölüm, 28:15 -28:33): "Yayılsın hızı arttıkça yeni ve karakteristik Arap-İslam şehirleri ortaya çıkmaya başladı. Bağdat, Şam, Fustat, ve Kayravan. Arabistan ve Kuzey Afrika'yı sonsuza dek değiştiren şehirler." İslamiyet tarih sahnesine çıktığı andan itibaren antik dünyanın haritasını değiştirmiş, Müslümanlar tarafından kurulan şehirlerde yeniden şekillendirmiştir. Kısa bir süre sonra Suriye ve Mısır'daki kültür merkezlerine sahip olmuşlardır. Bunun sonucunda Müslümanlara Yunan ilimlerinin yolu açılmıştır. Devamındaki süreç içerisinde onların donanmalarını ele geçirmeleri ile Kıbrıs ve Rodos fetih edilmiş, Sicilya sahillerine kadar ulaşılmıştır (Sezgin, 2018: 12). İslam Tarihinin ilk yüz yılları, hızlı ve yaygın bir şehirleşme hareketine başlamıştır. Antik şehirlerde Müslümanlar tarafından yeniden şehirleşme faaliyetleri hızlanmış bunun yanında Müslümanlar tarafından Atlantik'ten Çin Seddine kadarki alanda sayıları 20'ye varan şehirler kurulmuştur (Demirci, 2003: 31).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.2.2 numaralı "İslamiyet'in ortaya çıkışının beraberinde getirdiği değişimleri de yorumlar." kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Arap İslam kültürünün dünyaya yayılış hızı inanılmazdı. Bunun nedenlerinden biri de Müslüman yöneticilerin yeni topraklara kendi kimliklerini yerleştirmeye çalışırken daha önce yaşamış kültürlerden yararlanmak konusunda da hızlı olmalarıydı. Fikirleri de dikkate almakla kalmıyor kendi fikirleri haline getiriyorlardı.”(6.Bölüm, 32:24 -32:47).

Arap-İslam kültürünün hızla yayılmasının nedenini açıklayan bu ifadeler kazanımla aynı doğrultudadır. Hz. Peygamber (as) döneminden itibaren Müslümanlar dinin emir ve yasakları doğrultusunda ilme son derece önem vermişlerdir. Hicri 3. yüzyılın başlarına kadar bütün ilimlerde pek çok kitap tercüme etmişler ve bu kitapları değerlendirerek pek çok alanda kullanmışlardır. Müslümanlar iki yüzyıl gibi çok kısa bir sürede dünyanın sahip olabileceği ilim seviyesini yakalamışlardır. (Köse, 2019: 113). Müslümanların farklı yaklaşımlar ve yöntemler geliştirmeleri, onların yaratıcılıklarının varlığını gösterdiği gibi; başka kültür ve medeniyetlerden nasıl yararlanılması gerektiği konusunda da bir bakış açısı sunmaktadır. Farklı kültür ve medeniyetlerden yararlanırken yüzeysel bir taklit ya da hazır bilgilerin alınıp kullanılması yoluna gidilmemiş; onlardan yeni bilgiler ortaya koymak için çaba sarf edilmiştir (Köse, 2019: 114). Kazanımla paralel olan ifadelerin geçtiği bölümün kullanılabilirliği söz konusudur.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 6.2.2 numaralı “İslamiyet’in ortaya çıkışının beraberinde getirdiği değişimleri de yorumlar.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Hz Muhammed’in ölümünden sonraki bir yüzyılın içinde Şam’daki halifeler Roma’dan daha büyük bir imparatorluğa hükmediyorlardı. Yeni İslam dünyası Hindistan’dan İspanya’nın batı kıyılarına kadar uzanıyordu. Roma’yı istila eden kabilelerin aksine bu yeni hükümdarlar basit barbarlar değillerdi. Şam şehrindeki yapılar temellerini attıkları kültürü yok etmekten çok geliştirmeye çalışan bir imparatorluğun hikayesini anlatır.” (7. Bölüm, 08:11 -08:53).

İslam düşünce tarihi incelendiğinde bilimsel alanında 12. yüzyıla kadar Müslümanların, klasik bilimlerin her alanında büyük ve çok yönlü bir araştırma çabası içinde olduğunu görüyoruz. Müslümanlar bu süre içinde bir yandan Eski Yunan ve Hintli düşünürlerin eserlerini dikkatle incelerken, diğer yandan da bunlardan yola çıkarak farklı yaklaşım ve metotlar geliştirmişlerdir (Kocabaş, 1996: 69).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.4.3 numaralı “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Kur’an-ı Kerim’de dünyayı incelemenizi ve Allah’ın öğütlerini daha iyi anlamaya çalışmanızı buyuran birçok ayet vardır. Bu nedenle Ortaçağ’da Müslüman bilim adamları bilimi Allah’ın eserini ve dünyayı incelemenin bir yolu olarak görüyorlardı.

İslamiyet'in öğrenmeye yönelik açık fikirli yaklaşımı dünya bilgi birikiminin koruyucusu olarak tarihte önemli bir rol oynamasını sağlamıştır. İnsanoğlunun içinde yaşadığı dünyayı anlayabilme yetisine sahip olması ve de araştırma ve rasyonel düşünceyle hayatlarını daha iyileştirmeleri modern dünyaya ait tüm ilerlemelerin temelini oluşturur.”(7. Bölüm, 14:55 -15:59)

Kazanım doğrultusunda yorumlarsak İslamiyet'in bilimsel çalışmalara önem verdiği ve dünya bilgi birikimini korumaya yönelik sergilediği tutum bilimsel gelişmelerin artmasını ve insanoğlunun bugününe ışık tutmasını sağladığı söylenebilir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5.4.4 numaralı “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“M.Ö 5. Yüzyıldan itibaren; Aristo, Pisagor, Öklid ve Galen gibi bilgin ve düşünürler insanların üstünde çalıştığı hemen hemen bütün konularda yepyeni çıtırlar açtı. Yunanlı filozofların yaptığı günümüzde mantıksal akıl yürütme olarak algıladığımız olgunun tanımını yapmaktan farksızdır. Yunanlıların en iyi olduğu konulardan biri yaşadıkları dünya hakkında ve tıp, astronomi, matematik, felsefe ve drama gibi çeşitli alanlarda sorular sormaktır. Dolayısıyla bu süre boyunca dünyanın ne olduğunu nasıl meydana geldiğini ve insanın içindeki yerini sorguladılar.” (7.Bölüm, 16:25-17:05)

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan “Bilim insanları yaptıkları çalışmaları bilimsel düşünme sayesinde ortaya koymuşlardır. Bu sayede çeşitli konuların nedenleri hakkında düşünmüşler ve yeni fikirler ortaya koyarak insanlığa katkıda bulunmuşlardır.” ifadelerinden de anlayacağımız üzere kitabı ve kazanımı destekler niteliktedir. Kazanım doğrultusunda kullanılabilirliği söz konusudur.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.2.4 numaralı “Türklerin Anadolu'yu yurt edinme sürecini 11 ve 13. yüzyıllar kapsamında analiz eder” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Türkiye-İran sınırı yakınlarında Van Gölü, Doğu Anadolu'nun ıssız ovaları ve dağları... Göl kenarında Ahlat şehrinde mezarlarla dolu geniş bir alan var. Ahlat'taki mezar taşları buraya neredeyse bin yıl önce ilk defa yerleşen olağanüstü bir halka aittir. Bu Selçuklu Türklerinin hikayesidir. Selçuklu hanedanının göçebe Türkleri Orta Asya'nın steplerinden aşağıya inip beş bin kilometre yol giderek Bizans İmparatorluğu'nun doğu sınırına gelirler. Bin yıl önce bu ovada Bizans'ın devasa ordusuna karşı kazanılan zaferle Türkler tarihi bir daha yazdılar. Ancak müthiş derecede etkili olan bu at sırtındaki fırtına sadece yıkıcı olan bir güç değildi. Selçuklular Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinin esas aktörü olarak gerçekten tarihe damgalarını vurmuşlardır. Adaletleriyle insanları kendilerine bağlamışlar, hoşgörüyle değişik toplumları, değişik kültürlerden insanları bir arada yaşatabilmişlerdir. Türkler bin yıl boyunca Yakın Doğu'da hem İslam hem de Hristiyan halklarını yönetip günümüzde hala yaşamaya devam eden bir mirası yaratacaklardır. Türkler 11. yüzyılda at sırtında Orta Asya steplerinden çıkıp batıya doğru ilerleyerek Anadolu yaylalarına geldi.”(9.Bölüm, 02:17-05:03).

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı'nda geçen;

“Orta Asya’da konargöçer yaşayan Türkler, özellikle ekonomik şartların zorlaşmasından dolayı başka yerlere göç etmeye başlamışlardır. Yıllar içerisinde de iklim şartları, dış baskılar, nüfus artışı, bağımsız yaşama arzusu vb. nedenlerden dolayı göçler devam etmiştir. Türkler göçler sayesinde Orta Asya dışındaki çeşitli yerlere kültürlerini taşımışlar ve başka kültürlerden etkilenmişlerdir.” (MEB, 2019). ifadelerin adı geçen kazanımla belgeselde geçen yukarıdaki ifadelerle aynı doğrultuda olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 6.2.1 numaralı “Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir (9.Bölüm, 07:30-07:40): “Türklerin Anavatanı çetin topraklardır ve zorlu koşullar vardır. Günümüz Türkiye’sinin binlerce kilometre doğusunda Orta Asya’da bulunur.” Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı’nda geçen şu ifadelerden de anlayacağımız üzere;

“Türklerin ilk ana yurdu Orta Asya yani Türkistan’dır. Orta Asya sert karasal iklimin yaşandığı, geniş bozkırların görüldüğü bir coğrafyadır. Coğrafyanın özellikleri bozkır kültürünün gelişmesine neden olmuştur. Türklerin sosyal ve ekonomik hayatı da bozkır kültürüne göre şekillenmiştir.” (MEB, 2019)

belgeselde geçen bu cümleler adı geçen kazanımı gerçekleştirmemizi destekleyecektir. Türklerin anayurdu olan Orta Asya’yı sosyal siyasi kültürel ve coğrafi açıdan tanımak öğrenciler için oldukça önemlidir. 6. sınıflarda “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bu konuya yer verilmiştir. Bu sebeple belgeselin 9. bölümünde bu kazanımı gerçekleştirmemizi sağlayacak olan ifadelere rastlamaktayız.

Belgeselde geçen şu ifadeler, 6.2.4 numaralı “Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini 11 ve 13. yüzyıllar kapsamında analiz eder” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Yedinci yüzyıldan itibaren Selçuklu Türkleri aşiretler arası mücadelelerden kaçmak daha iyi otlaklar bulmak amacıyla Orta Asya’daki evlerinden uzaklaşmaya başladı. 10. yüzyılın ortalarında Anadolu’ya ulaşmışlardır. Bizanslılarla Alparslan önderliğindeki Selçuklu Türkleri arasında bir çatışma kopmak üzereydi. Burada Malazgirt’te karşılaştılar. Bugün burası tüm Türklerin yüreğinde tarihlerinin başlangıcı olarak bilinir. Alparslan’ın ordusu kısa süreli çarpışmalar yoluyla düşmanı zayıflatmıştır. Bizanslıların gıda kaynaklarını yaktılar ve kuyularını zehirlediler. Alparslan ordusunu bu ovanın kenarına kadar yönlendirdi. Burası tarihi bir zafer için mükemmel bir mekandı.” (9. Bölüm, 08:15-09:19)

Malazgirt Meydan Muharebesiyle Selçukluların Anadolu’yu vatan edinme süreci hızlanmaya başlamıştır. Bu yenilgi, Bizans İmparatorluğu açısından tam anlamıyla felaketle eş değer bir durum olmuştur (Arslan, 2017). Malazgirt Zaferinin Türkiye Tarihini başlatmış olması son derece önemli bir hadisedir. Öğrencilere konuyu

aktarıırken yukarıda geçen ifadeler görsellerle desteklendiği için kazanımın daha kalıcı olmasını sağlanacaktır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.2.4 numaralı “Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini 11 ve 13. yüzyıllar kapsamında analiz eder” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Hilal şeklinde dizilen Selçuklular uzaktan attıkları oklarla Bizans ordusunu kendilerine doğru çekti. Atlı okçuların ok yağmuru onların saldırısına benziyordu. Bu baskı altında Bizans piyadeleri saldırıya geçti. Onlar yaklaşırken Türkler geri çekilir gibi yaptı. Derken kayalık tepelerin arkasında gizlenmiş olan atlı okçular ortaya çıktı. Bizanslıları kuşattı. Türkler saldırıya geçti. Ve onları yok etti. Bütün zorluklara rağmen Alparslan’ın askerleri güçlü Bizans askerlerini yendi. Bu mağlubiyetle Anadolu’nun kapıları sonuna kadar Türklere açıldı. Bizans İmparatorluğu zengin Anadolu topraklarını kaybetti.”(9. Bölüm, 11:07-12:09).

Turan taktiğini ayrıntılı bir şekilde anlatan bu ifadeler Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı’nda geçen “ Turan Taktiği olarak bilinen Hilal Taktiği savaşta düşmanı mağlup etmeyi amaçlayan askeri savaş taktiğidir.” ifadelerle birebir örtüşmekte ve öğrenciler için soyut olan konuyu belgesel, görsel olarak sunmakta ve kazanımın daha kalıcı olmasını sağlamaktadır.

Belgeselde geçen şu ifadeler 6.2.3 numaralı “Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder” kazanımı doğrultusunda kullanılabilir (9. Bölüm 17:07-17:26). “Türkler bin yıllık yolculuklarına Orta Asya’dan Pagan, Hristiyan ve Budist olarak başlamıştır. Güneye doğru göç ederken İslam kültürüyle tanışmışlardır. Selçuklular Anadolu’ya yerleşirken İslam ve Orta Asya Kültürünü yanlarında getirmişlerdir.” Türkler yüzyıllarca geniş coğrafyalarda göçebe bir yaşam sürmüşlerdir. Savaşlar yoluyla, ihtiyaçlarını karşılamak için veya göçler yoluyla çeşitli kültür ve inançlarla karşılaşmışlardır. Bunun sonucunda İslamiyet’i benimsemeden önce Budizm, Zerdüştilik, Maniheizm, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi farklı inançları tanımışlar ve bu dinleri benimsemişlerdir. Fakat bu dinlerin Türklerin karakterine uymadığı kısa zamanda anlaşılmıştır. Nitekim, Göktürk Hakanı Bilge Kağan kendi başkentine bir Budist tapınağı yaptırmak istediği zaman, veziri karşı çıkarak şu sözleri söylemiştir; “Budist mezhep ve öğretisi göçebe Türklerin askeri kabiliyetlerine zarar verir” diyerek hükümdarın fikrini değiştirmiştir. Fakat İslam dini ile tanışan Türkler, bu dinin hem karakterlerine hem yaşamlarına hem de Gök Tanrı inancına benzemesi sonucu bu dini benimsemişler ve kısa bir zamanda bu dinin temsilciliğini üstlenir duruma gelmişlerdir (Bartold, 2004:18). Türklerin geçmişteki dini inançlarına dikkat çeken ifadeler kazanımla uygunluk göstermektedir. 6. sınıf düzeyinde

konuyla ilgili ayrıntılı bilgilere yer verirken belgeselin bu bölümünü kullanmak kalıcılığı sağlayacaktır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 6.1.2 numaralı “Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.” kazanımı doğrultusunda kullanılabilir.

“Selçukluların başarısının anahtarı savaş değil barıştı. Yerel Hristiyan topluluklarla yaptıkları ticaret anlaşmaları ve evlilikler fethedilenler ile fetheden arasındaki hattı ortadan kaldırmıştır. Selçukluların dünyasında Hristiyan ve Müslümanlar kaynaşmıştır. Burada Doğu ve Batı arasında bir ayrım değil kültürel bir buluşma noktası vardı” (9.Bölüm, 28:42-29:06).

Anadolu’ya gelen Selçuklular fetih hareketlerinde herhangi bir direnişle karşılaşmamışlardır. Bizans’a bağlı yaşayan halk Bizans’ın baskılarına ve dini dayatmalarına maruz yaşadığı için herhangi bir direniş hareketi göstermemiştir. Maddi olarak da sıkıntılar içinde olan halk Türklere karşı Bizans’ı savunmamışlardır. Aksine Anadolu’ya gelen Türkler sevgi ve muhabbetle karşılaşmışlardır. Çünkü Türkler her zaman farklı inanç ve kültürlerle hoşgörüyle davranmışlardır (Altıntaş, 1998). Selçukluların benimsemiş olduğu hoşgörölü ve kucaklayıcı tavırlar kültürlerin kaynaşmasını sağlamıştır. Bu ifadeleri altıncı sınıflarda Selçuklu Devleti’ni aktarırken kullanmak öğrenciler tarafından kazanımın kolaylıkla gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 6.2.5 numaralı “Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıkla” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Kesintisiz bir kervan trafiği Anadolu boyunca tüccarları, seyyahları, zanaatkarları, hacıları, askerleri ve elçileri taşırdı. Doğu ve Batıyı birbirine bağlayan en büyük yollardan biri de İpek Yolu’ydu. Bu Ortaçağ ağı Asya ile Avrupa arasında seyahat etmenin tek yoluydu. Çin’den Akdeniz’e kadar uzanıyor ve bu yol üstündeki önemli yerlerden biri de Kayseri’ydi.”(9. Bölüm, 29:07-29:45).

6. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında, İpek ve Baharat yollarına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Bu ifadeler konuyu aktarırken tarihi ticaret yollarının daha iyi kavranmasını sağlayacaktır. Ayrıca yol güzergahlarına da belgeselde ayrıntılı bir şekilde yer verildiği için somut bir öğrenme sağlayacaktır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.2.2 numaralı “İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumla” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. İslamiyet’in yayışı hakkında bilgiler içerdiğinden kazanımı destekler niteliktedir.

“8. yüzyılda İslam halifeliğinin hakimiyeti Hindistan’dan İspanya’ya üç kıtaya birden yayılmıştı. Dünyanın en güçlü medeniyetiydi. Bu inanılmaz İslami yayılışın hatıraları günümüzde bölgede hala yaşamakta. İslam kültürü Bağdat’ta doruk noktasına ulaşmıştı. Bilgelik evi, Abbasi yönetiminin entelektüel kalbi haline gelmişti. Burada yeni fikirler ortaya çıkıyor ve uyarlanıyordu. Bu fikirler imparatorluk boyunca Kurtuba’ya kadar uzanıyordu.” (10.Bölüm, 03:50-04:50).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.2.3 numaralı “Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Selçuklular Sunni inanca uygun olarak yeni bir eğitim sistemi inşa ettiler. Bu amaçla Nizamülmülk adına anılan Nizamiye Medreselerini kurdular. Bu medreselerde çağın bilimlerini okutan yetiştiren insanları ortaya çıkarttılar ve eğittiler. Dolayısıyla İslam dünyasındaki ilk büyük eğitim reformunu gerçekleştiren hareketi başlatmış oldular. (10. Bölüm 09:10-09:38).

Ortaçağın en önemli olaylarından birisi İslâmiyet’in doğuşudur. İslâmiyet’in gelişi insanlık tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Büyük imparatorlukların kurulmasına paralel olarak eğitim, kültür, ticaret ve şehirleşme alanında büyük gelişmeler yaşanmıştır. Ortaçağ eğitim-öğretim kurumları arasında diğer dönemlere nazaran Nizâmiye Medreseleri’nin eğitim-öğretim tarihi açısından ayrı bir yerinin ve öneminin olmasıdır. Şüphesiz Ortaçağ eğitim-öğretim faaliyetlerine damgasını vuran Nizâmiye Medreseleri sağlamış olduğu imkânlar ve sunduğu eğitim faaliyetleri ile dünyanın ilk yükseköğretim kurumları olarak kabul edilebilir. Böylesine önemli olan bir kurum öğrencilere aktarılırken belgeselin bu bölümünü kullanmak faydalı olacaktır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.2.3 numaralı “Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.” kazanımı doğrultusunda kullanılabilir.

“İslam dünyasının iki ucunda bulunan ve aynı eğitime gelen öğrenci aynı kavramlarla düşünmeye başladı. Bu dil birliği doğal olarak bir akıl birliği yarattı dolayısıyla İslam dünyasındaki mesela yüzlerce hukuk mektebin dörde indirdi. Binlerce teolojik tartışmayı ya da mezhebi görüşü ikiye indirdi. (Şii-Sünni) Dolayısıyla İslam dünyasında entelektüel aklı ve vicdani birlik vahdet yarattı Selçuklular, medreseler sayesinde.”(10. Bölüm, 09:41-10:18).

Selçuklu medreselerinde meydana gelen bu durum bireyler arasında ayrışmalara sebep olan sorunları da en aza indirmiştir. Türkler İslamiyet’e çeşitli açılardan hizmet etme fırsatı bulmuştur. Sonucunda da sosyal ve kültürel alanda sayısız değişim ve gelişim meydana gelmiştir. Türklerin İslamiyet’e hizmetinin ele alındığı bu cümleler adı geçen kazanımla uygunluk göstermektedir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.4.4 numaralı “Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Suriye’deki Halep şehrinde Ortaçağ İslam astronomisine ait şaşılabacak derecede zengin hatıralar bulunmaktadır. Bu dünya en yeni astronomik aletlerin en büyük ibadet yerlerinin merkezine yerleştirilip dini ve bilimi sorunsuzca bir araya getiren bir dünyaydı.”

Ortaçağ İslam dünyasında dinin ve bilimin bir arada başarılı bir şekilde korunup geliştirildiğini aktaran bu ifadeler Ortaçağ Batı dünyasının tam aksine bir durumu açıklamaktadır. Dinin, bilimsel çalışmaları engellemediğini ve bu iki alanın özgür bir şekilde çalışmalar yaptığını anlamaktayız. Kazanım doğrultusunda kullanılabilirliği söz konusudur.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.2.2 numaralı “İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar” kazanımı doğrultusunda kullanılabilir.

“Müslümanlar İslamiyet’in doğuşundan itibaren yedi yüz yıl boyunca dünyanın bilimsel anlamda liderleri olmuşlardır. Bağdat, Kahire, Kurtuba, Fes gibi eğitim merkezlerinde modern kimyayı ve optik bilimini bulmuşlardır. Tıp mimari ve astronomi alanlarında da büyük adım atmışlardır. Ve bunun sonucunda ileri seviyede muazzam bir medeniyet ortaya çıktı. Ortadoğu’daki bu dönem İslamiyet’in altın çağı olarak bilinirken Batı gelişiminin daha ilk safhalarındaydı.” (11.Bölüm, 09:15-10:06)

Müslümanların bilime katkıları ve İslamiyet’in daha büyük bir medeniyet olması hakkında bilgiler içerdği için kazanımı destekler niteliktedir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.2.1 numaralı “Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” kazanıma uygunluk göstermektedir.

“8. yüzyılda fethedildiğinden beri Ceyhun Irmağı’nın ötesinde kalan topraklar Orta Asya’nın bu bölgesi (Maveraünnehir) kelimenin tamamıyla İslam dünyasının sınırlarında yer alıyordu. Ayrıca Çin ve Hindistan’daki malları Avrupa’ya taşıyan büyük İpek Yolu’nun geçtiği bir bölge olmasından dolayı Doğu ve Batı’nın bağlantı noktası olarak da önemli rol oynadı” (12. Bölüm, 06:08-06:38)

Orta Asya için ve Türkler için son derece önemli bir bölge olan Maveraünnehir’le ilgili bilgilerin yer aldığı bu cümleler Altıncı sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında da yer almıştır. Orta Asya’yı öğrencilere tanıtırken Maveraünnehir’den bahsetmemek eksik bir anlatım olacaktır. Bu doğrultuda kullanılabilirliği söz konusudur.

Batı’ya Doğru Akan Nehir isimli belgeselin 13. bölümünün tamamında Hindistan’da kurulmuş bir Türk devleti olan Babürlerden bahsedilmektedir. Çalışmamızda yer alan herhangi bir kazanımla birebir uyuşmamakla birlikte 6. Sınıf

Sosyal Bilgiler kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında tarihte kurulan Türk devletleri konusu kapsamında ders içi etkinlik olarak kullanılabilir. Ayrıca Türk tarihini daha detaylı aktarmamız konusunda da faydalı olacağı düşünülmektedir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler 7.2.1 numaralı “Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar” kazanımı doğrultusunda kullanılabilir.

“Tarihteki en büyük ve en uzun imparatorluklardan birini kuracak olan hanedanlık tarafından yönetilen bir beylik. Osmanlılar. Söğüt yaylasında kurulan Osmanlı Devleti’nin ilk başkenti Uludağın Kuzeybatısı yamaçlarındaki şehirdir Bursa. 14. yüzyıl Osmanlı beyliği Anadolu’da hızla genişliyordu. Ama hanedanlığın hedefi çok daha büyüktü. Günümüzün Bursa’sında gizlenmiş olan bu yer Osmanlı hikayesinin başladığı yerdir. Bu türbe (Osman Gazi Türbesi) Osmanlı İmparatorluğu’nun kurucusuna hanedanlığa kendi adını veren Osman Gazi’ye aittir.” (14.Bölüm, (10:06-11:08).

Anadolu beylikleri içerisinde en önemlisi şüphesiz bugün üzerinde yaşadığımız toprakları borçlu olduğumuz Osmanoğulları Beyliği’dir. Oğuzların Kayı boyuna mensup olan beylik Malazgirt Zaferi sonrasında Ankara’nın batısındaki Karacadağ yakınlarına Selçuklu hükümdarı tarafından yerleştirilmişlerdir. Bu bölgeye yerleştirilen Kayılar zamanla Bizans’a karşı büyük mücadelelerde başarı göstererek zamanla Söğüt ve Domaniç bölgesini fethetmişler, böylelikle Selçukluların kuzeybatı en uç sınır beyliği durumuna gelmişlerdir (Uzunçarşılı, 2015). Söğüt ve Domaniç havzasında başlayan Osmanlı, varlığını üç kıtaya hükmederek sürdürmüştür. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Kültür ve Miras” öğrenme alanında Osmanlı kuruluş dönemi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Kazanımı gerçekleştirmek amacıyla bu bölümün kullanılabilirliği

Osmanlı gücü nesilden nesile geçiyordu. Osmanlılar güçlü ve uzun soluklu bir soy oluşturmuştu. 14. yüzyıldan itibaren Osmanlılar artık Anadolu’ya egemendi. Bursa’da kalıcı temeller atmışlardı.” (14. Bölüm, 15:54-16:16). Belgeselde yer alan bu ifadeler 7.2.2 numaralı “Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir. Ayrıca 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda yer alan ‘Bursa ve İznik’i fetheden Orhan Bey başarılı bir komutan ve devlet adamı olduğunu göstermiştir. Osmanlı Devleti ele geçirdiği topraklarda kalıcı olabilmek için “iskan” adı verilen bir yöntemi uygulamıştır.’ ifadeleri, belgeselin kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabileceğini destekler niteliktedir (Meb, 2019: 45).

Belgeselde geçen şu ifadeler 6.2.5 numaralı “Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir(14. Bölüm, 18:46-18:52): “ Ünlü İpek yolunun batı ucunda yer alan stratejik konumu Bursa’yı Anadolu’nun en önemli ticaret merkezlerinden biri haline getirmiştir.” Tarihi ticaret yollarının güzergahında bulunması Anadolu topraklarının canlanmasını sağlamıştır. Bursa tarihte stratejik konumuyla, en önemli şehirlerimizden biri olmayı başarmıştır. Kazanım doğrultusunda kullanılabilir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.2.2 numaralı “Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder” kazanım açısından uygundur.

“Osmanlılar yeni bir dünya imparatorluğu hedeflerinde Bursa’yı atlama taşı olarak kullanmıştır. Avrupa’ya geçerek bir sonraki başkentlerini Edirne’de kurmuşlardır. Osmanlı’nın ilerlemesi hızlı olmuştur. Yüzyıllarca süren vebanın mahvettiği Bizans başkenti Osmanlı kuvvetlerince kuşatılmıştır. Türkler Konstantinapolis üzerindeki baskılarını doruk noktasına ulaştırmaya hazırdı. Osmanlılar için Konstantinapolis gerekliydi. Doğu ve batı arasında bir köprü kurmak için Bizans başkenti alınmalıydı.” (14. Bölüm, 19:47-20:30).

Fethin zorunlu olduğunu ortaya koyan bu ifadelere paralel olarak 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda geçen şu ifadeler kazanımı gerçekleştirmek için belgeselin kullanılabileceğinin göstergesidir.

“Osmanlı’nın Asya ve Avrupa toprakları arasındaki bütünlüğü engelleyen İstanbul’un mutlaka alınması gerekiyordu. İstanbul önemli ticaret yollarının üzerinde bulunması ekonomik açıdan da önemliydi. Hz. Muhammed’in “Konstantinapolis (İstanbul) bir gün mutlaka fetholunacaktır. Onu fetheden asker ne güzel asker onu fetheden komutan ne büyük komutandır.” hadisi de tüm Müslümanların hayalini süslüyordu. Ayrıca Bizans haçlıları Osmanlı’ya karşı kıskırtıyordu.” (MEB, 2019: 45).

Belgeselde yer alan şu ifadeler 7.2.2 numaralı “Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder” kazanımını için kullanılabilir.

“1453 yılında 2. Mehmet gözlerini Konstantinapolis’e dikmiştir. Daha yirmi bir yaşındadır fakat hayatını bu an için hazırlık yapmakla geçirmiştir. Özel olarak yapılmış yüzden fazla savaş gemisini Marmara Denizi’nde demirlemiştir. Karada yüz bin kişilik bir ordu toplamıştır. Sultan Mehmet dev topar döktürerek fethi son derece hazırlanmıştır. Surların içinde bulunan Bizans askeri sayıca yetersizdi. II. Mehmet şehrin surlarını tamamen kuşatmıştır. Ve mücadele zaferle sonuçlanmıştır. Zafer kazanan Sultan Mehmet artık yeni bir Osmanlı İmparatorluğu’nun sultanıdır. Zaferine son imzayı basmak ve kadim Hristiyanlık tahtını almak için eski Bizans kentinin ruhani merkezine yönelir. Ayasofya, kutsal bilgelik kilisesi.” (14. Bölüm, 21:02- 27:40).

Hz. Muhammed’in fetih hocası Akşemseddin’in büyük desteği ile Fatih’in her türlü sıkıntı noktasına ulaşılmasına rağmen gösterdiği kararlılık, İstanbul’un fethi konusunda destek veren paşalar, askerin güçlü inancı, askere vaat edilen ganimet vs dâhil olmak üzere birçok tetikleyici unsur birleşmiş ve fethin gerçekleşmesini

sağlamıştır (Emecen, 2012). Fatih çocukluğundan beri hayalini kurduğu amacı için şehre giriş yapmıştır. Fatih'in İstanbul'a girişiyle Türk ordusu Ayasofya'ya doğru ilerlemiştir. Cepheden kaçan Rumlar, Latinler ve Papazlar çareyi kiliselere sığınmada bulmuştur. Zaten Türklerin bölgeye girişindeki davranışlarını Rus yazar Uspenski, 1204'deki Haçlı saldırılarından çok daha insancıl olduğunu belirtmiştir. 1 Haziran 1453 Cuma günü Ayasofya'ya gelen Fatih Sultan Mehmet ilk Cuma namazını askerleri ile birlikte kılmıştır. Fethin manevi lideri olan Akşemsettin buradaki ilk Cuma namazında imamlık yapmıştır. Cuma namazından önce kilisede İslam'a uygun olmayan objeler kaldırılmış ve mimarlar üç gün boyunca mihrap ve minberin hazırlanması için çalışmışlardır (Danışmend, 2011). Bu ifadeler bize Fatih'in fetih siyasetini ve fetihten sonraki yaptıklarını aktarmaktadır. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında "Fetih ve Fatih" başlığı altında konuyla ilgili ayrıntılara yer verilmiştir. Bu bağlamda belgeselin bu bölümü kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

Belgeselde geçen şu ifadeler 7.2.2 numaralı "Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder" kazanımı için kullanılabilir (15. Bölüm, 05:41-06:05): "15. yüzyılda Fatih'in hükümdarlığında Osmanlı Devleti topraklarının sınırları Yunanistan, Romanya ve Ukrayna'yı da kapsayacak kadar genişlemişti. Fetih hareketleri günden güne artmaktaydı. Hristiyan batı büyük bir İslami güç ile ve en amansız korkularıyla karşı karşıya kalmıştı. Avrupa'ya egemen Türkler... Fatih Sultan Mehmet, Osmanlı İmparatorluğu'nun asıl kurucusudur. Avrupa ve Asya'da başkenti İstanbul olmak üzere, yüzyıllarca büyük Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi olacak bir imparatorluk kurmuştur. Fatih, Sultânü'l Berreyn ve Hakanu'l-Bahreyn (iki karanın ve iki denizin hükümdarı, yani Rumeli Anadolu'nun ve Akdeniz-Karadeniz'in hükümdarı) olarak anılıyordu. Dünya hakimiyeti için savaşmasının yanında, bir hoşgörü ve kültür adamı da olan güçlü bir savaşçıydı (İnalcık, 2008: 34). 7. sınıf Sosyal Bilgiler düzeyinde Fatih Sultan Mehmet dönemi konusu dahilinde belgeselin bu bölümü kullanılarak kazanımın gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.1.3 numaralı "Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular." kazanımı için kullanılabilir.

"Osmanlılar'ın fethettikleri topraklardaki insanların büyük çoğunluğu gayrimüslimdi. İmparatorluk şeriatla idare edilirken Osmanlı sistemi imparatorluğun Hristiyan, Yahudi ve diğer azınlık gruplarına İslam kültürünü dayatmıyordu. Aksine II.Mehmet yeryüzündeki en büyük devletlerden birini başarıyla yönetmesini sağlayan bir kanun

sistemi yerleştirmiştir. Millet sistemi. Osmanlı uyruğundaki fertler inançlarına göre farklı milletler ve uluslar adı altında gruplandırılıyordu.” (15. Bölüm, 10:07- 10:50)

Osmanlı Devleti yaklaşık altı yüz yıl boyunca çok geniş coğrafyalara hükmetmiştir. Bunu sonucunda oldukça kozmopolit bir toplum yapısı meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti farklı kültürlerden oluşan halkı yönetirken baskıcı bir tutum izlemek yerine hoşgörölü ve kucaklayıcı bir yönetim politikası izlemiştir. Konuyla ilgili 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Kültür ve Miras” öğrenme alanında şu ifadelere yer verilmiştir: “Osmanlı Devleti’nin sınırları içinde farklı ırklara ve dini inançlara mensup insanlar yaşamıştır. Osmanlı Devleti’ndeki bu çok kültürlü yapı, Osmanlı millet sisteminin temelini oluşturmaktadır.” (MEB, 2019). Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi belgeselin bu bölümünde geçen ifadeler ders kitabında geçen ifadelerle ve kazanımla uygunluk göstermektedir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.1.2 numaralı “Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğın oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Bir cihan hükümdarı olan Süleyman bir cihan devletinin ancak küresel adalet ve evrensel bir barışla mümkün olabileceğini düşünmüş, bunun için büyük çaba sarf etmiştir. İslamiyet’in kalbi Mekke’den Hristiyanlığın kalbi Roma’ya kadar bir barış hattı kurmak istiyordu. Bunun için her şeyden önce güçlü bir orduya, gelişmiş bir teknolojiye, sahip olmak gerektiğinin farkındaydı.” (15.Bölüm, 19:25-19:55)

Osmanlı Devleti’nin bir cihan devleti olabilmesinin evrensel barışla sağlanabileceğini aktaran bu ifadeler “toplumsal birliktelik” kavramının önemini de aktarmaktadır. Zira toplumlar birlik, beraberlik, barış ve huzur içinde yaşadığı müddetçe her alanda, başarı da beraberinde gelecektir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.2.2 numaralı “Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder” kazanım açısından kullanılabilir. Osmanlı Devleti’nin takip ettiğı fetih siyasetini açıklar nitelikte olan bu ifadeler kazanıma uygunluk göstermektedir.

“Osmanlılar altın çağlarının zirvesine doğru gelirken İstanbul Paris’in beş katı olmuştu ve dünyanın en büyük şehri haline gelmişti. Sultanın Topkapı Sarayı’ndaki tahtı dünyanın en prestijlisi haline geldi. I. Fransuva’nın Fransa’sından, I. Elizabeth’in İngiltere’sinden elçiler politik yararlar sağlamak için diplomatik misyonla Osmanlı sarayına gönderildi. Bu sarayın herhangi bir Rönesans sarayına zenginlik, üslup ve hükümlanlık anlayışı bakımından denk olduğunu gördüler. Süleyman’ın sarayının ihtişamı üzerine yazılan raporlar Batı’da Süleyman’a “Muhteşem Süleyman” unvanını kazandırdı.” (15.Bölüm 28:28-29:33).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.2.3 numaralı “Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değışime zorlayan süreçleri kavrar” kazanımı için kullanılabilir.

“Bir değışim dalgası imparatorluğu sonlandırmakla tehdit ediyordu. 19 yüzyılda gerçek bir değışim var. Osmanlıların yüzlerini dışarıya dönmedikçe hayatta kalmayacaklarını fark ettiklerini görüyoruz. Batı’yı bir model olarak Batı’nın bazı normlarını, bazı formlarını, teknolojilerini alarak onları uyarlayarak sistemlerini sorgulamaya ve sistemlerini değıştirmeye başlarlar. Artık Batı’yla ilişkilerin Doğu’yu şekillendirdiğı bir zamana gelinmiştir. Bu Osmanlı ve modern dünyanın hikayesidir.” (16. Bölüm, 03:10-04:15).

Bu ifadeler Osmanlı’yı birçok alanda değışim yapmaya zorlayan sebepleri açıklar niteliktedir ve kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, ifadeler 7.2.2 numaralı “Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Geleneksel olarak 17.yüzyıl Osmanlı Devleti’in gerileme dönemi olarak bilinse de aslında gerçekte imparatorluk bu dönemde zirveye ulaşmıştır. Fas’tan Filistin’e Medine’den Viyana’ya Afrika’dan Asya ve Avrupa’ya kadar uzanıyordu. Osmanlılar Doğu ve Batı arasında bütün kıta ve alt kıtalardan gelen ticaret yollarının kesiştikleri yerleri kontrol etmekteydi.” (16. Bölüm, 04:26-05:00)

Osmanlı fetihlerinin önemli bir özelliğı olan ticaret yollarını kontrol altında tutmakla ilgili olan bu ifadeler kazanıma uygunluk göstermektedir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.2.5 numaralı “Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir” kazanımında kullanılabilir.

“Şimdilerde Ödemiş ilçesine bağı küçük bir belde olan Birgi geleneksel evleriyle Osmanlı devrinin özel bir minyatürü gibidir. 1761 yılında inşa edilen ve orijinal yapısını büyük ölçüde muhafaza eden Çakırağa Konağı ilk bakışta Batı Anadolu’da ahşap konaklardan biri gibi görünüyor. Bu büyüleyici bina yerel tabakhanenin sahibi Şerif Ali Ağa’ya aitti. Yine de konağın dekorasyonundaki küçük ayrıntılar Şerif Ali Ağa’nın dünyasının Anadolu’dan öteye uzandığını gösteriyor. Batı menşekli motifler Osmanlı limanlarına yabancı tüccarlar tarafından getirilip Birgi’ye ve başka yerlere düşüncelerin taşınmasıyla Avrupa ile yapılan ticaretin etkisini yansıtır.” (16. Bölüm, 05:14-06:45).

Osmanlı devri mimari yapısını sergileyen Birgi beldesine ait olan bu özellikler Osmanlı sanat, estetik ve mimarisini bugüne taşımaktadır. Bu ifadeler kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.2.3 numaralı “Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değışime zorlayan süreçleri kavrar” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Dünya birden genişliyor. Atlantik açılıyor. Amerika keşfediliyor ve artık Kuzey Batı Avrupa’nın başı çektiği yeni bir dünya dengesine geçiliyor. O dünya dengesinde Osmanlı imparatorluğu ayak uydurmakta zorlanıyor ve artık Avrupa’da etkin bir modelin olabileceğini ve dolayısıyla ondan esinlenerek kendi modelini geliştirebileceğini ve modernleştirebileceğini düşünmeye başlıyor.” (16.Bölüm, 08:23-08:58).

Osmanlı Devletini değişime zorlayan sebepleri açıklayan bu ifadeler 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan “Değişen Dünya Değişen Osmanlı” konu başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ele alındığı için kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.2.3 numaralı “Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar” kazanımı için kullanılabilir.

“18. yüzyıla kadar Doğu ve Batı arasında muhteşem bir güç dengesi vardı. Ve sonra aniden bir şeyler değişti. 17.yüzyıl sonunda Fransız Devrimi yaşandı daha sonra 19. Yüzyılda Sanayi Devrimiyle hem siyasi hem de ekonomik olarak dünya değişmeye başladı. Bunun anlamı da Osmanlı dünyasının ilk defa geride kalması ve gücünden emin olmamasıydı. Sürecin sonunda çok büyük bir değişim yaşandı. 1789’daki Fransız İhtilali’nden itibaren imparatorluk içindeki milliyetçilik kıvılcımı körüklenmeye başlamadı. Yeni sanayileşmiş bu dünyada büyük radikal sosyal siyasal çalkantı ivme kazanmaktaydı. Avrupa güçlerinin desteğiyle imparatorluğun gayri müslim azınlıkları Osmanlı’dan bağımsızlık istedi. 1827 yılında felaket gelip çattı. İmparatorluğun tamamen parçalanmasını engellemek gerekiyordu. Tehlikeye giren dünya gücü unvanıyla Osmanlı nesillerdir süregelen geleneklerin kapağını kapattı. Sultan 2. Mahmut ve Sultan Abdülmecid dönemlerinde Osmanlı modernleşmeye başladı.” (16.Bölüm 11:35-13:48).

Sanayi İnkılabı ve Fransız İhtilali gibi dünyayı sarsan olaylardan Osmanlı Devleti de oldukça etkilenmiştir. Bu olaylar Osmanlı Devleti’ni sosyal, siyasi, kültürel ve hukuki olarak birçok alanda olumsuz etkilemiştir. Bunun sonucunda dünya gücü olan Osmanlı Devleti geri kaldığını fark etmiştir ve modernleşmek için Sultan 2. Mahmut ve Sultan Abdülmecit dönemlerinde harekete geçmiştir. Belgeselde geçen bu ifadeler 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan “Değişen Dünya Değişen Osmanlı” konusuyla paralellik göstermektedir. Bu nedenle kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.2.4 numaralı “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur” kazanımı için kullanılabilir.

“1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı gibi yenilik reformlarıyla neticelenecek fikirler formüle edildi. Bu belge Osmanlı Devleti’ni sonsuza dek değiştirecek reform hareketini ihtiva ediyordu. Bu reform Tanzimat’tı. Tanzimat kelimesi düzen oluşturma

fikrinden türetilmiştir. Osmanlı elitleri yönetimi Batı Avrupa modellerine paralel olarak yeniden düzenlemeye başladı.” (16.Bölüm, 14:03-14-38).

Osmanlı’da batı nezdinde bir düzenlemenin, devleti bulunduğu sıkıntılı durumdan çıkarabileceği fikri benimsenmeye başlamış ve Fransız İhtilali’nin ortaya çıkardığı eşitlik, adalet ve milliyetçilik kavramlarının dikkate alınacağı bir yeniliğin yapılması gerekliliğine karar verilerek 1839 yılında Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir (İnalcık ve Seyitdanlıoğlu, 2018:199).

Belgeselde yer alan şu ifadeler 7.2.5 numaralı “Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.” kazanımı için kullanılabilir.

“İshak Paşa Sarayı. Surlarla çevrilmiş bu muhteşem saray. Zorlu sınır bölgesinin Osmanlılar tarafından kontrolü için hayati önem taşıyan bir yerdi. 14. yüzyıl başlarında ikisi de Türk kökenli olan Osmanlı ve İran imparatorlukları arasında iki yıl boyunca devam eden bölgesel çatışmada stratejik bir merkezdi. Bu saray medeniyetlerin kesiştiği bir yerdi. Gösterişli yapısı Fars, Gürcü, Ermeni, Selçuklu, Osmanlı ve Batı tarzının bir sentezini yansıtmaktadır. İçindeki divanlar harem imparatorluk boyutlarında büyüleyici bir camiyle minyatür bir Topkapı Sarayı’nın birkaç özelliğini taşıyor. Burada duvarlara kazınmış duvar ayetleri var. Osmanlı gücünün Doğu Anadolu’daki nihai sembolüdür. Osmanlı İmparatorluğu’nun en uzak ve yabani topraklarını bile koruyabildiğinin kanıtıdır.” (16.Bölüm, 16:55-18:13).

Osmanlılar Selçuklu devletinden kalan mirası da geliştirerek, sanatla ilgili önemli adımlar atmışlardır. Devletlerinin gücüne, sanat alanındaki başarılarla da güç katarak ilerlemişlerdir. Askeri ve sanat alanındaki güçleri dünya ülkeleri tarafından da kabul görmüştür. Osmanlı hükümdarları mali güçlerini ve sanat güçlerini birleştirince, halka ve dine faydalı birçok eser meydana getirip daha da güçlenmişlerdir (Dinçeli, 1989: 1).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 7.2.5 numaralı “Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Şam Osmanlı tacının imparatorluk zenginliğini yansıtan değerli bir mücevheriydi. Haç yolu boyunca uzak doğuyla yapılan ticaretten ve Doğu Akdeniz limanları yoluyla Avrupa ticaretinden faydalanarak Şam Osmanlı çağdaşlığının kanıtlandığı yer haline gelmişti. Bugün Şam caddelerinde her evin kendine ait bir kimliği vardır. Ama labirent gibi dar sokaklarda bir hazine yatmaktadır. 1830 yılında inşa edilen Beytül nizâm bir zamanlar varlıklı tüccar ailelerini ağırlamaktaydı. Bu görkemli ve gösterişli mimari hala tarihin katmanlarını taşımaktadır.” (16.Bölüm, 18:58-20:01)

Osmanlı sanatında mimari eserler ön plana çıkar Osmanlı mimarlarının yaptığı camiler, saraylar, medreseler, köprüler hamamlar çağının üstün estetik anlayışını yansıtır (MEB, 2019: 86).

Belgeselde yer alan şu ifadeler 7.2.3 numaralı “Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değışime zorlayan süreçleri kavrar” kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Tanzimat ile birlikte aslında bir ulus devleti inşa sürecinin ilk adımları atılmaya başlanıyor. Diğer bir deyişle bütün bu yapıyı tek çatı altında toplama gayreti var. Bir ölçüde Osmanlı Devleti’nin ayakta durabilmesi için bu tür bir türdeşliğe gitmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek için de zaten batıdan hukuk normları alma süreci yaşıyor Osmanlı Devleti.” (16.Bölüm, 26:06-26:34).

“19. yüzyılda Osmanlı Devleti birçok sorunla karşı karşıya kalmıştı. Bu sorunlardan bir tanesi de hukuk sistemiydi. Fransız İhtilali’nden sonra yayılan düşünceler azınlıkların sorun çıkarmasına sebep olmuştu. Azınlıkların kendi hukuk sistemine göre yönetilmek istemesi en önemli sorunlardan birini teşkil etmiştir. Osmanlı Devleti de sorunların çözümü için çeşitli çareler aramaya başlamıştı. Tarihimizde Tanzimat Fermanı İle başlayıp I. Meşrutiyet’in ilanına kadar olan döneme Tanzimat Dönemi denir. Tanzimat Fermanı ile Osmanlı tarihinde yeni bir devir başlamıştır. Tanzimat ile devletin siyasi, sosyal, askeri, hukuki ve kültürel alanda kötüye gidişini önlemek amacıyla daha geniş kapsamlı yenilikler yapılmıştır.” (MEB, 2019: 79). Ders kitabında geçen bu ifadeler de göstermektedir ki kazanımla belgeselin bu bölümü uygunluk göstermektedir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.1.2 numaralı “Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğın oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Özellikle Mustafa Kemal ve arkadaşları için tek husus şu idi: Modern bir devlet ancak dil birliğine ve kültür birliğine sahip olan bir millet üzerine inşa edilebilir. Dolayısıyla biz bu çok farklı kökenlerden gelen ve esas olarak İslam kimliğinde buluşan Anadolu halkından bir Türk milleti yaratacağız. Türkçe konuşan Türk birliğine bağlı ve devletin uygun gördüğü dini inançları paylaşan yeni bir Türk milleti yaratacağız.”(17.Bölüm, 17:42-18:33).

Mustafa Kemal Atatürk yeni kurulan Türk Devleti’nde kültür birliğine sahip bir millet bunun sonucunda ise modern bir devlet inşa etmek istemiştir. Anadolu halk kültüründen beslenmeyi amaçlayan bu hedef milli kimliğimize de sahip çıkmayı amaçlamaktadır. Birlik toplumsal alanda birlik ve beraberliği vurgulayan bu ifadeler derste kullanıma uygunluk göstermektedir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.6.4 numaralı “Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar” kazanımına uygunluk göstermektedir.

“İkinci Dünya savaşı demokrasinin zaferiyle sonuçlandı. İki büyük güç ortaya çıktı. Amerika ve Rusya. Dünya siyasetinin hakim aktörleri oldu. Birleşmiş Milletler teşkilatı kuruldu. İslam ülkeleri birer birer bağımsızlıklarını kazanmaya başladı. Ortadoğu yeni bir yapılanma sürecine girdi. 1948 yılında Birleşmiş Milletler kararıyla İsrail devletinin kurulması bölgede hiç dinmeyecek hareketli ve huzursuz bir dönemi başlatmış oldu. Bu sırada Türkiye yine yeni ve farklı bir dönemin eşiğindeydi. NATO’ya giren Türkiye dünyadaki yerini alıp çok partili demokratik hayata geçti.” (17. Bölüm, 20:26- 21:35).

Demokrasinin önemini de aktarmayı amaçlayan bir ders olan Sosyal Bilgilerde bu bölümün ilgili kazanımda kullanılması kazanımın gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.7.1 numaralı “Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder”. Kazanıma uygunluk göstermektedir (Bölüm, 44:30-45:01): “Günümüzde Türkler Doğu ile Batı Asya ile Avrupa Türk dünyasıyla İslam dünyası, Avrupa Birliği ve ABD arasında bir köprü görevi üstlenmektedir.” Türkiye Cumhuriyeti Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan bir ülke görevi görmekle birlikte kültürleri de birbirine bağlamaktadır. Bu doğrultuda ülkemize çok önemli görevler düşmektedir. Ülkemizin jeopolitik önemine dikkat çeken bu cümleler öğrencilere yaşadığı coğrafyanın önemini de aktarmış olacaktır.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.1.2 “Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.” ve 6.1.3 “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.” numaralı kazanımlar doğrultusunda kullanılabilir.

“ Bugün modern medeniyetlerde durup etrafımıza baktığımızda evlerde yaşadığımız hastanelere okula işe gittiğimizi dünyayı dolaştığımızı görürüz. Bu mekanlar içlerinde birçok buluş barındırıyor. Özellikle bilimsel olanlar ve geçmiş medeniyetlerden gelen bu buluşların hepsinden bugün yararlanıyoruz. Ne yazık ki birçok insan bunu bilmiyor. Bazen karanlık çağlar olarak da adlandırdığımız bin yıllık bir bellek kaybı süreci var. Çin’den, Hindistan’dan, Ortadoğu’dan birçok icat geliyor ve bunlar İslam mirası yoluyla başarıyla paketleniyor. Rönesans’ta Avrupa’nın devraldığı ve sahip çıktığı işte bu mirastır. Bugün bu gerçeği gün yüzüne çıkaran mevcut bellek kaybına bir son vererek Batılı zihniyetin üstünlük kompleksini, Batı Avrupa dışında kalanların da aşağılık olduklarına dair yanılsamaları törpüleyebiliriz. Dolayısıyla farklı kültürleri olan ülkelerle toplumsal kaynaşmayı kültürler arası saygıyı ve takdiri uluslararası düzeyde inşa edebiliriz.” (18.Bölüm, 10.00-11.10) .

Her iki kazanımı da kapsayan bu ifadeler 6. Sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanını başlığı altında kullanılabilir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5.4.2 numaralı “Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.” kazanım amacıyla kullanılabilir (19. Bölüm, 06:56-07:14): “İnternette bulunan bilgi miktarı katlanarak arttığı halde bu bilginin

kalitesi için aynı şeyi söyleyemeyiz bir çok internet kullanıcısı ne bilmek istiyorsa onu bulmaktadır. Bu bakımdan internet çok sınırlı bir ortam olabilir ve ufkumuzu açmak yerine önyargılarımızı çoğaltabilir”. 21. yüzyılda teknoloji hızlı ve sürekli bir şekilde değişmeye başlamıştır. Bu değişim, içinde bilginin kaynağı kütüphaneler de yer almaktadır. İnternetin yaygınlaşması ile birlikte bilgi kaynakları da değişmeye başlamış ve kullanıcılar bilgiye erişebilmek için kütüphanelere başvurmak yerine, yeni bir yöntem olan arama motorlarına başvurmaya başlamışlardır. Bu durumdan rahatsız olan kütüphaneler ise kaynaklarını internet ortamına aktararak teknolojiye uyum sağlayan bir gelişim göstermişlerdir. Bu sebeple, doğru bilgiye daha kolay erişebilmek için kütüphane verileri Web teknolojilerinin yardımı ile düzenlenmelidir. Bunun sonucunda gelişen dünyada bilgiye ulaşma yolları artmıştır. Fakat bilgiye ulaşma yolları arttıkça bilginin güvenilirliği azalmıştır. Bu noktada öğrenciler internet aracılığıyla ulaştığı bilgiye eleştirel bir tavırla yaklaşmalı ki araştırma başarılı olabilsin ve bilgi medya okuryazarlığı gelişmiş olan bireyler tarafından kullanılсын.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5.4.1 numaralı “Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.” kazanımı doğrultusunda kullanılabilir.

“İnternet ve modern dünya bilginin gelişiminde büyük önem taşır. Aşırı görüşlerin yayılmasına da aracılık etmiştir. Ancak iyi şeyler için de kullanılmıştır. Amerika ve İngiltere 2003 yılında Irak’a karşı savaş ilan ettiğinde Batı dünyasında o güne kadar yaşanan en büyük protestolara yol açtı. Tek bir hafta sonunda altmışa kadar ülkede altı ila on milyon arası insanın bu gösterilere katıldığı tahmin edilmektedir. Bütün bu gösteriler modern iletişim teknolojileri yardımıyla koordine edilmiştir. Bu bilgiye internet üzerinden erişmenin kolaylığı despot rejimlerin gerçekleri halklarından saklamasının zorlaştığı anlamına gelir.” (19. Bölüm, 25:26-26:20).

Belgeselde kullanılan bu ifadeler öğrencilere teknolojinin faydalarıyla birlikte zararının da olduğunu açıklamak konusunda iyi bir örnek olacaktır. Ayrıca günümüz teknoloji dünyasında medya okuryazarlığı olan bireyler yetiştirmek amacıyla belgeselin bu kısmı kullanılabilir.

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.7.3 numaralı “ Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder”. kazanımı gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“İki büyük dine merkez olmuş ve iki büyük imparatorluğa başkentlik yapmış olan bu kadim şehirde (İstanbul) her türlü farklılık bir zenginlik olarak algılanmış ve yaşanmıştır. Türkiye ile Avrupa Birliği ortak değerler zemininde katılım müzakerelerini başlanmış bir ülkedir. Nüfusun çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Türkiye serbest pazar

şartlarının geçerli olduğu demokratik laik sosyal bir hukuk devletidir.” (19.Bölüm 38:42- 39:20).

İstanbul coğrafi konumu, ticari önemi ve taşıdığı tarihî mirasla daima büyük önem taşımış bir yerleşim birimidir. Diğer yandan bu şehir, ekonomik ve siyasi önemi yanında asırlardır entelektüel bir merkez olma özelliği de taşımıştır. Avrupa ile Asya’nın merkezinde yer alan bir liman şehri olması, İstanbul’u çok avantajlı hale getirmiş, gerek Roma, Bizans ve Osmanlı imparatorluğu dönemlerinde İstanbul, yoğun nüfusa sahip başkentlerden birisi olma özelliğini sürdürmüştür. (Aynural, 1992: 111).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 6.1.2 “Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilir.

“Türkiye İspanya ile birlikte Medeniyetler İttifakı Projesi’ne öncülük etmiştir. Bu ülkelerin ikisi de yüzyıllardır farklı kültürlere ev sahipliği yapmıştır. İspanya hala İslam’ın mirası olan özellikler göstermektedir. Medeniyetler İttifakı uluslararası kültürlerarası ve dinler arası diyalog ve işbirliğini geliştirerek aşırıcılığa karşı uluslararası bir eylemi harekete geçirmenin yollarını aramaktadır. Batı ve İslam dünyası arasındaki gerginliği dağıtmak bu proje için özellikle önemlidir.” (19. Bölüm 39:25-40:45).

Türkiye’nin önderliğinde kurulan “Medeniyetler İttifakı Projesi” adı geçen ülkelerin toplumsal birlikteliğini güçlendirecektir. Bu girişim, toplumların kalkınma, güvenlik, çevre ve refah alanlarında birbirlerine bağımlı oldukları konusunu esas almakta ve öncelikle önyargı, yanlış algılama ve ayrışma ile başa çıkmak amacıyla ortak bir irade oluşturmayı hedeflemektedir. Başlatıldığı günden bu yana büyük bir ilgi kazanan girişim, bugün dünyanın farklı noktalarında kabul gören önde gelen bir proje konumuna ulaşmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 2020).

Belgeselde yer alan şu ifadeler, 5.2.1 numaralı “Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” kazanımına uygunluk göstermektedir.

“Babilli astronomlar dünyanın ilk bilim adamlarıydı. Yüzyıllar boyunca yıldızları tutulmaları ve ekinoksları sistematik olarak kaydettiler. Bize bir dakikada altmış saniyeyi, bir saatte altmış dakikayı, bir yılda üç yüz altmış günü ve bir çemberde ve gökyüzünde üç yüz altmış dereceyi verdiler.” (20. Bölüm, 10:20-10:50) .

Babilli astronomların günümüzde de kullandığımız sistemleri ortaya koymaları insanlık tarihi açısından son derece önemlidir. 5. sınıf Sosyal Bilgiler “Kültür ve Miras” öğrenme alanında Mezopotamya’da kurulan uygarlıkların insanlık tarihine katkılarını yer verilmiştir. M.Ö. 2000’li yıllarda Babilliler yıldızlarla ilgili büyük bir katalog hazırlamışlardı. Bu katalogun kopyaları, Anadolu’da, Hitit başkenti Hattuşaş’ta bulunan

Krallık Arşivinde korunuyordu. Bu da kataloğun kapsadığı bilgilerin M.Ö 1200'den önce Ege bölgesine doğru yayıldığı anlamına gelir. M.Ö 1100'den sonra yıldızlar listesi Asur'da yeniden gözden geçirildi. M.Ö. 800'den sonra ise Babil metinlerinde, günümüzün “ekvatorla ilgili koordinatlarına” benzer bir sistem üzerinde, yıldızların gökteki konumlarının ve güneşle bağlantılı kayboluşlarının gösterilmeye başlandığı görülmektedir. Matematiksel ve astronomik gözlemler, M.Ö. 20 gibi geç tarihlere kadar çivi yazısıyla ele alındı (Gündüz, 2002: 266).

“İmparatorluktan cumhuriyete uzanan yolda hızla ilerleyerek sosyal ve ekonomik kalkınmasını tamamlamaya çalışan Türkiye bir kez daha geleceğe doğru yol alıyor. Ve öncülüğünü yaptığı medeniyetler ittifakı girişimiyle yeniden zengin uygarlık birikimini insanlığın gündemine taşıyor. Son yüzyılda Türkiye demokratik atılımlarının yanı sıra kalkınma yolunda da büyük gelişmeler kaydetti. Özellikle genç nüfusa sahip olarak geçmişle geleceğini buluşturmaya çalıştı. Gözü gelecekte ve geçmişini de unutmadan yeni bir modern model değerler oluşturmak için çaba harcadı. Bu çaba hala da devam etmektedir. Bu sonu olmayan bir hikaye sonsuza kadar akan bir nehir. Anadolu yaylarından başlayıp Mezopotamya ovalarını sulayan Dicle ve Fırat havzasında on iki bin yıl önce başladığımız yolculuk uzadı gitti ve bugüne geldi. İnsanlığın gelecekteki umutlarını da aydınlatmaya devam edecek. “Batıya Doğru Akan Nehir” bir medeniyet belgeseli medeniyetimizin dününü bugününü ve yarınını ele almaya çalışıyor (Karlığa, 2011).

Batıya Doğru Akan Nehir isimli belgeselinin fikir sahibi olan Prof. Dr. Bekir Karlığa'nın bu sözleriyle belgeselin amaç olarak neye hizmet ettiğini anlamaktayız. Günümüze kadar çekilmiş en geniş medeniyet belgeseli olarak da adlandırılan belgesel Sosyal Bilgiler öğretiminde de medeniyet kavramı, medeniyetlerin beşiği olan Anadolu'yu aktarmada son derece etkili olacaktır

Tablo 1. SBÖP Konu, Kazanım ve Açıklamalarına Göre Belgeselde Yer Alan Kazanımlar

BÖLÜMLER	KAZANIMLAR									
1.Bölüm	5.2.1	5.3.3	5.3.3	5.2.1	7.5.1					
2.Bölüm	6.3.1	5.2.1	5.2.5	5.4.4	6.4.1					
3.Bölüm	5.2.1	5.2.1	5.2.5							
4.Bölüm	5.2.1	5.2.2								
5.Bölüm	6.2.2	5.2.1	5.2.4	6.3.4	6.2.5	5.2.1	6.2.5			
6.Bölüm	6.2.2	6.2.2	6.2.2	6.2.2	6.2.2					
7.Bölüm	6.2.2	6.4.3	5.4.4							
8.Bölüm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.Bölüm	6.2.4	6.2.1	6.2.4	6.2.4	6.2.3	6.1.2	6.2.5			
10.Bölüm	6.2.2	6.2.3	6.2.3							
11.Bölüm	6.2.2	7.4.4								
12.Bölüm	6.2.1									
13.Bölüm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.Bölüm	7.2.1	7.2.2	6.2.5	7.2.2	7.2.2					
15.Bölüm	7.2.2	6.1.3	6.1.2	7.2.2						
16.Bölüm	7.2.3	7.2.2	7.2.5	7.2.5	7.2.3	7.2.3	7.2.4	7.2.5	7.2.3	
17.Bölüm	6.1.2	6.6.4	6.7.1							
18.Bölüm	6.1.2	6.1.3								
19.Bölüm	5.4.2	5.4.1	6.7.3	6.1.2						
20.Bölüm	5.2.1									

1.Bölüm

- Belgeselin birinci bölümünün; 5.2.1, 5.3.3 ve 7.5.1 numaralı kazanımlara uygun olduğunu görmekteyiz.
- Bölümde aynı sınıf düzeyinden iki ayrı kazanıma toplamda dört kez rastlanmıştır. Bu durum kullanılabilirlik açısından önemlidir.
- 5. Sınıf ve 7. sınıf düzeyinde kullanılabilecek bir bölüm olduğunu bu sınıf düzeyindeki kazanımlara uygunluğundan anlamaktayız.

2.Bölüm

- Belgeselin ikinci bölümünün; 6.3.1, 5.2.1, 5.2.5, 5.4.4, 6.4.1 numaralı kazanımlara uygun olduğunu görmekteyiz.
- 5. ve 6. sınıf düzeyinde kullanılabilirliğini kazanımların bu sınıf düzeyine ait olduğundan anlamaktayız.
- Bölüm iki ayrı sınıf düzeyinde beş kazanıma uygunluk göstermiştir. Bu durum kullanılabilirlik açısından güçlü olduğunu göstermektedir.
- 5. sınıfta “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ve “Kültür ve Miras” öğrenme alanlarında, 6. sınıfta ise “İnsanlar Yerler Çevreler” ve “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanları içinde kullanılabilirliğini görmekteyiz.

3.Bölüm

- Belgeselin 3. bölümünün; 5.2.1, 5.2.5 numaralı kazanımlara uygun olduğunu görmekteyiz.
- Bölümde iki ayrı kazanıma üç kez rastlanmıştır. Bu durum kullanılabilirlik açısından önemlidir.
- Sadece 5. sınıf düzeyinde ve sadece “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanılabileceğini görmekteyiz.

4.Bölüm

- Belgeselin 4. bölümünün; 5.2.1 ve 5.2.2 numaralı kazanımlara uygunluk gösterdiğini görmekteyiz.
- Bölümde 5. sınıf düzeyinde iki kazanıma rastlamaktayız.
- Bölümün sadece 5. sınıf düzeyinde ve sadece “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanılabilirliğini görmekteyiz.

5.Bölüm

- Belgeselin 5. bölümünün; 6.2.2, 5.2.1, 5.2.4, 6.3.4, 6.2.5, 5.2.1, 6.2.5 numaralı kazanımlara uygun olduğunu görmekteyiz.
- Bölümün, 5. ve 6. sınıf düzeylerinde kullanılabilirliğine rastlamaktayız.
- Bölüm; 5. sınıflarda “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanılabilirken 6. sınıflarda “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarında kullanmaya uygundur.

6.Bölüm

- Belgeselin 6. bölümü; 6.2.2 kazanımına uygunluk göstermektedir.
- Bu kazanıma beş farklı yerde rastlanmıştır. Bu durum bölümün kazanıma birebir uygun olduğunun göstergesi kabul edilebilir.
- Bölüm; sadece 6. sınıf düzeyinde kullanılabilirken bu sınıfta ise “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanılabilecektir.

7.Bölüm

- Belgeselin 7. bölümü; 6.2.2, 6.4.3, 5.4.4 numaralı kazanımlara uygunluk göstermektedir.
- Bölüm 5. ve 6. sınıf düzeyindeki kazanımlara uygundur.
- Bölüm; 5. sınıflarda “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 6. sınıflarda ise “Kültür ve Miras” ve “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarında kullanılabilecektir.
- Üç farklı kazanım doğrultusunda kullanılabilir olması bölümün derste kullanılabilirliğini de artırmıştır.

8.Bölüm

- Belgeselin bu bölümü doğrudan bir kazanıma uygunluk göstermemekle birlikte; 4. , 5. , 6. ve 7. sınıf düzeylerinde “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında öğrencilere ders içi etkinlik olarak izletilebilir.
- Bu bölümde geçmişten günümüze yapılmış buluşların ve bu buluşları yapanların özelliklerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.
- Bununla birlikte tarihte yaşamış Türk İslam alimlerinin bilime katkılarını da bölümde ayrıntılı bir şekilde görmekteyiz. Bilimsel gelişmelerin geçmişten günümüze hangi aşamalardan geçtiğini bu gelişmelerin bugün hayatımızda ne

gibi değişmelere neden olduğunu kavramak amacıyla her sınıf düzeyinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında bu bölüm kullanılabilir.

9. Bölüm

- Belgeselin 9. bölümü; 6.2.4, 6.2.1, 6.2.3, 6.1.2, 6.2.5 numaralı kazanımlara uygunluk göstermektedir.
- Bu bölüm toplamda yedi kazanıma uygun olduğu için kullanılabilirliği de bu doğrultuda güçlüdür.
- Bölümün sadece 6. sınıf düzeyinde kullanılabileceğini görmekteyiz.
- 9. bölüm; 6. sınıflarda sadece “Kültür ve Miras” öğrenme alanında birçok kazanım doğrultusunda kullanılabilecektir

10. Bölüm

- Bu bölüm; 6.2.2, 6.2.3 numaralı kazanımlara uygunluk göstermektedir.
- 10. bölüm sadece 6. sınıf düzeyinde ve sadece “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanılabilir.
- Toplamda üç kazanıma rastlanması bölümü kullanılabilir kılmıştır.

11. Bölüm

- Bölümün, 6.2.2 ve 7.4.4 numaralı kazanıma uygun olduğunu görmekteyiz.
- Bölüm, 6. ve 7.sınıf düzeyinde kullanılabilirliği söz konusudur.
- Sadece iki kazanıma uygunluk göstermesi kullanılabilirliğin güçlü olmadığının göstergesidir.

12.Bölüm

- Belgeselin bu bölümü 6.2.1 numaralı kazanıma uygunluk göstermektedir.
- Sadece 6. sınıflarda ve sadece bir öğrenme alanı kazanımına uygunluk göstermesi bölümün kullanılabilirlik açısından zayıf olduğunu göstermektedir.

13.Bölüm

- Belgeselin on ikinci bölümü direkt olarak bir kazanıma uygunluk göstermemektedir.
- Buna rağmen bölümde; tarihte Hindistan’da kurulmuş olan ve bir Türk devleti olan Babür İmparatorluğu’ndan bahsedilmektedir Sosyal Bilgiler Altıncı Sınıf

Ders kitabında yer alan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında tarihte kurulmuş Türk devletlerini tanıtırken öğrencilere izletilebilecek bir bölüm niteliğindedir. Çünkü sosyal bilgiler dersi içeriğinin sınırlarını çizmek oldukça zordur. Bu doğrultuda öğrencilere bu bölümün izletilmesinde bir sakınca yoktur.

14.Bölüm

- Belgeselin 14. bölümü; 7.2.1, 7.2.2, 6.2.5 numaralı kazanımlara uygunluk göstermektedir.
- 6. ve 7. sınıf düzeyinde kullanılabildiğini görmekteyiz.
- Her iki sınıfta da “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanıma uygundur.
- Farklı üç kazanıma uygun olması bölümün kullanılabilirliğini artırmaktadır.

15.Bölüm

- Belgeselin bu bölümü; 7.2.2, 6.1.3, 6.1.2 numaralı kazanımlara uygunluk göstermektedir.
- İki farklı sınıf düzeyinde ve farklı öğrenme alanlarında kullanılabilir olması kullanılabilirliği artırmıştır.
- Bölüm 7. sınıflarda “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 6. sınıflarda ise “Birey ve Toplum” öğrenme alanında kullanılabilmektedir.

16.Bölüm

- Bu bölüm; 7.2.2, 7.2.3, 7.2.4, 7.2.5 numaralı kazanımlara uygundur.
- Belgeselin bu bölümü 7. sınıf öğrenme alanında yer alan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanılabilir.
- Bölümde dört farklı kazanıma dokuz kez rastlanmış olması bölümün kullanılabilirliğinin güçlü olduğunun göstergesidir.

17. Bölüm

- Belgeselin bu bölümü; 6.1.2, 6.6.4, 6.7.1 numaralı kazanımlara uygunluk göstermektedir.
- Bölüm 6. sınıf düzeyinde kullanıma uygunluk göstermektedir.
- Bölümde üç farklı kazanıma rastlanması kullanılabilirliği artırmıştır.
- Bölüm; “Birey ve Toplum”, “Küresel Bağlantılar”, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanlarında kullanıma uygundur.

18. Bölüm

- Belgeselin bu bölümü; 6.1.2, 6.1.3 numaralı kazanımlara uygunluk göstermektedir.
- 6. sınıf düzeyinde kullanmaya uygun bir bölümdür.
- 6. sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanında kullanılabilir.
- İki farklı kazanıma rastlanmış olması kullanılabilir nitelikte olduğunu göstermektedir.

19. Bölüm

- Belgeselin bu bölümü; 5.4.2, 5.4.1, 6.7.3, 6.1.2 numaralı kazanımlarla uymaktadır.
- Bölümde dört farklı kazanıma rastlamamız bölümü kullanılabilir kılmıştır.
- Bölüm 5. ve 6. sınıf düzeylerinde çeşitli öğrenme alanlarında kullanılabilmektedir.

20. Bölüm

- Belgeselin son bölümü olan 20. bölüm geride kalan on dokuz bölümü özetler niteliktedir. Bununla birlikte uygarlıkların doğduğu bölge olarak kabul edilen Mezopotamya’ya sıkça değinmesi 5. sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanılabilirliğini artırmıştır.
- Bölüm 5.2.1 numaralı kazanımla uygunluk göstermekle birlikte genel olarak diğer sınıf düzeylerinde de kullanılması medeniyetlerin kurulması ve dünya üzerine yayılmasını tanıma açısından faydalı olacaktır.

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Batı'ya Doğru Akan Nehir isimli belgeselinin SBÖP'nin kazanımlarına uygunluk durumunu ortaya koymak için yapılan bu çalışmayla uluslararası fikir önderleri tarafından “medeniyet üzerine çekilmiş en kapsamlı belgesel” olarak adlandırılan Batıya Doğru Akan Nehir belgeselinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilirliğinin olduğu gözlenmiştir. Araştırma sonucunda Batıya Doğru Akan Nehir belgeselinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan 29 farklı kazanımı içerdiği belirlenmiştir.

Belgesel dünya kamuoyunun dikkatini uygarlıkların gerçek doğum yerine, Mezopotamya'ya çevirmeyi amaçlamaktadır. Bu büyük medeniyet belgeseli için on altı ülkede çekimler yapılmıştır. İki yüz civarında düşünür, sanatçı, bilim insanı ve politikacıdan görüş alınmıştır. En gelişmiş teknolojiler ile eski çağların şehirleri, eserleri dramalar ile tekrar canlandırılmıştır. Ayrıca belgesel son yüzyılda Doğu ve İslam muhalefetine karşı insanlığı daha dengeli bir bakış açısında buluşturarak bir barış belgeseli olmayı da amaçlamaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin öğretmen merkezli olması, öğrencileri motive etme ve derse katılımlarını sağlama açısından yeterli olmamaktadır. Sosyal Bilgiler öğretiminde öğrencileri motive etmek amacıyla ilgi çekici pek çok görsel ve materyalden biri de belgesellerdir. Belgesel filmler, öğrencilerin ders kitaplarında karşılaşamayacağı türden çok çeşitli olay, konu ve insanları, içine alan bir içerik yüklüdür. Bu bağlamda Batıya Doğru Akan Nehir belgeselinin insanlık tarihini Mezopotamya'dan alarak günümüze kadar çeşitli görseller canlandırmalar ve etkili anlatımıyla Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaşadığı dünyayı anlamlandırmaları açısından öğrencilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca Batıya Doğru Akan Nehir belgeselinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla paralel ilerlediği de gözlenmiştir. Zira tüm sınıf düzeylerinde yer alan bu öğrenme alanı 5. sınıflarda Mezopotamya uygarlıkları ile başlayıp 7. sınıflarda Osmanlı Devleti hatta Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar ele alınmaktadır. Bu da bize belgeselin Sosyal Bilgiler dersinin ders kitaplarındaki akışıyla paralel olduğunu göstermektedir.

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin istenilen başarıyı elde etmesi için öğrenme ortamlarının hem öğrenciler hem de öğretmenler tarafından istenilen ve beğenilen ortamlar olarak zenginleştirilmesi gerekmektedir. Günümüz şartları ve teknolojisi

düşünüldüğünde bu zenginleştirme faaliyetleri eğitimde teknoloji desteğinden faydalanmakla mümkün olacaktır (Yeşiltaş, 2010: 10). Bu doğrultuda belgesel filmlerin Sosyal Bilgiler dersi bağlamında kullanılması ders içeriğinin zenginleştirilmesi için faydalı olacaktır.

Sosyal Bilgiler dersinde belgesel kullanımının önemi; bu dersin disiplinlerarası bir ders olmasıyla ilgilidir. Konu çeşitliliğinin fazla olması bu derste çeşitli materyaller kullanmayı neredeyse zorunlu hale getirmiştir. Derste öğrenme ortamının zenginleştirilmesi öğrencilerde kalıcı öğrenmeleri sağlayacağı için derste belgesel bu konuya hizmet edecektir

Belgeseller Sosyal Bilgiler dersinin etkili ve eğlenceli olmasını sağlayabilir. Ders bağlamında çok fazla kazanım, değer ve kavramla ilişkilendirilerek belgesellerden yararlanılabilir. Öğretmenler bilgi ya da gerçekler konusunda öğrencileri eleştirel düşünmeye sevk etmelidirler. Sadece anlatım yönlü ders işlenmesi, yalnızca ders kitaplarına bağlı kalma başarının istenen düzeyde olmasına engel teşkil etmektedir. Bu sebeple öğretmenler görsel ağırlıklı belgesel, tarihi film gibi etkinlikleri daha aktif kullanmalıdır. Bu şekilde yapılan öğretim süreci kalıcılığı arttırmaktadır ve monotonluğu ortadan kaldırmaktadır (Öztaş, 2008).

Ders kitaplarının anlama ve algılamada eksik kaldığı durumlarda belgeseller ve filmler hem öğretici hem de eğlendirici rol üstlenmektedir. Özellikle tarihi olayların kurgusal bir şekilde ekrana yansıtılması öğrencilerde geçmiş algısı oluşturmada son derece etkilidir. Geçmişle bugün arasında bağ kurarak, tarihsel empatiyi geliştiren ve kuşakların olaylar hakkında bilgi edinmelerini sağlayan bir yapı sergilemektedir (Aktekin ve Çoban, 2012).

Çalışmamızın konusu olan “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgeselin tüm bölümleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve SBÖP kazanımları doğrultusunda analiz edilmiştir. Belgeselin konu akışı Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan konularla paralellik gösterdiğinden çeşitli sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kullanılabileceği gözlenmiştir.

Öneriler

- Sosyal Bilgiler öğretimi bağlamında bir kaynak olarak ”Batıya Doğru Akan Nehir” belgeselinin ilgili kısımlarından yararlanılabilir.

- “Batıya Doğru Akan Nehir” belgeselini Sosyal Bilgilerde kullanılması kalıcı öğrenmeler sağlayabilir.
- “Batıya Doğru Akan Nehir” belgeseli Sosyal Bilgiler öğretim programı kazanımlarının aktarımını daha iyi sağlayabilir.
- “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgesel Sosyal Bilgilerde Tarih ve Coğrafya ile ilgili öğrenme alanlarında sıkça kullanılabilir.
- Belgesel filmlerin dikkati toplama ve uzun tutma, dersi sıkıcılıktan ve monotonluktan kurtarma öğrenmeyi kalıcı hale getirme etkisi daima göz önünde bulundurulmalıdır.
- Belgesel film destekli yapılan öğretim sonrası öğretmenlerin öğrencilerle konuyu tartışması, değerlendirmesi ve pekiştirmesinin sonraki çalışmalarda öğretime katkı sağlayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıklan, M. (2017). *Araştırmaya Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Akbaş, O. (2011). Bir Öğrenme Nesnesi Olarak Eğitsel Kısa Filmler: Öğretmen Adaylarının Çektikleri Eğitsel Kısa Filmler Üzerine Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27: 15-27.
- Aktekin, S. ve Çoban, Z. (2012). Tarih Derslerinde Tarihi Film ve Dizilerin Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Trabzon Örneği. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 13(13), 141-160.
- Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000- M.S. 2013*, Ankara: Pegem.
- Altay, G. (2002). *Mezopotamya ve Eski Mısır*, İstanbul: Büke.
- Altıntaş, A. (1998). *Türkiye Selçuklularında Sosyal ve Ekonomik Hayat*. (Basılmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Arslan, İ. (2017). *Malazgirt Meydan Muharebesi'nden Türkiye Selçukluları Hakimiyetine Kadar Kelkit Havzasında Türkler*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Ata, B. (2006). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ayas, A. (2013). *Eğitimle İlgili Temel Kavramlar. Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aynural, S. (1992). XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda İstanbul Değirmenci ve Fırıncı Esnafının Nizamları. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 81: 111-122.
- Barth, J. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Öğretimi, Kaynak Üniteler*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, 11(2), 11-18.
- Bartold, V. V. (2004). *Orta Asya Türk Tarihi*, Ankara: TTK Yayınları.
- Bektaş-Öztaşkın, Ö. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Belgesel Kullanımının Akademik Başarıya ve Bilinçli Farkındalık Düzeylerine Etkisi, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi Uluslararası E-Dergisi*, 3(2), 148-162.
- Bilgili, A. S. (2009). *Geçmişte Günümüze Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Binbaşoğlu, C. (2009). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Can, G., Yaşar, Ş. ve Sözer, E. (Tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Araç-gereç ve Materyallerini Kullanma Düzeyleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 73-105.
- Dağ, Ö. F. (2020). *Mezopotamya Coğrafyası ve Jeopolitik Önemi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Danişmend, İ. H. (2011). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınevi.
- Demirci, M. (2003). İslam'da Şehir ve Şehrin Sosyal Dinamikleri. *İstem Dergisi*, 2: 129-146.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. ve Yağcı, E. (2001). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2002). *Öğretme Sanatı*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2013). *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Demirel, Ö. (2015). *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dilek, D. (2007). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dilek, D. (2009). Geçmiş İmgelerle Yeniden Kurmak: İlköğretim Düzeyinde Tarihsel İmgelem Becerilerinin Kullanımı Üzerine İkonografik Bir Analiz. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi* 9(2), 633-689.
- Diñçeli, İ. (1989). *Selimiye Cami İç ve Dış Mimari Süslemeleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, C. (Ed.). (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (3.Baskı) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Duman, T. (1991). *Türkiye’de Ortaöğretimde Öğretmen Yetiştirme*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Emecen, F. M. (2012). *Fetih ve Kıyamet 1453*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Erden , M. (2017). *Eğitim Bilimlerine Giriş*, Ankara: Arkadaş.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde Program Değerlendirme*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Meteksan.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1996). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1998). *Eğitim Bilimine Giriş*, İstanbul: Alkım Yayıncılık.
- Fırat, M. (2008). *Türk Eğitim Sistemi*, İstanbul: Kültür Sanat.
- Fottergill, J. (Yöneten). (2011). *Batıya Doğru Akan Nehir* [Sinema Filmi].
- Gözütok, F. (2006). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Ekinoks Yayıncılık.
- Gülbahar, G. (2004). Birey Toplum Eğitim ve Öğretmen. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 223-236.
- Güven, B. (2013). Öğretim İlke ve Yöntemleriyle İlgili Temel Kavramlar. *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (6. Baskı) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Halis, İ. (2001). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Konya: Mikro Yayıncılık.
- Hamidullah, M. (1996). *İslam Peygamberi*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Hodder, I. (2017). *Çatalhöyük: Leoparın Öyküsü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnalcık, H. (2008). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*. Kronik Kitap.
- İnalcık, H. ve Seyitdanlıoğlu, M. (2018). *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, S. (2014). *Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kahya, Ö. (2019). *Çivi Yazılı Kaynaklar Işığında Eski Mezopotamya’da Rüya*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kalafatoğlu, Ş. (2019). Belgesel Drama Filmlerin Eğitsel Amaçla Kullanımı. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 391-403.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaymak, B. K. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretimi: Onlar Bizim İçin Keşfetti. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 1(1), 37-46.
- Keleş, T. (2016). Uygurların (744/5-840) İpek Yolu Üzerindeki Ticari Faaliyetleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.

- Keskin, Y. ve Coşkun Keskin, S. (2013, Aralık). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarında Milli Bilinç ve Barış Değerlerinin Tarihsel Serüveni. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 51-86.
- Koç, C. (2014). Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 150-170.
- Kongar, E. (1972). *Toplumsal Değişme*, Ankara: Bilgi Yayıncılık.
- Köken, N. (2002). Sosyal Bilgiler Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8: 235-246.
- Koroğlu, K. (2006). *Eski Mezopotamya Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Köse, F. B. (2019). *I. Ulusal Genç Akademisyenler Sempozyumu, Bildiri Kitabı Prof. Dr. Fuat Sezgin ve İslâmî İlimler*. Kahramanmaraş: Samer Yayınları.
- Köstüklü, N. (1999). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, Konya: Günay Ofset Matbaa.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6.-7. Sınıflar Öğretim Programı Ve Kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler 6-7. Sınıflar Programı Taslak Basımı*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB. (2016). *Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları
- MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6, 7. Sınıflar*. Ankara.
- MEB. (2019). *Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB. (2019). *Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB. (2019). *Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları
- Ortakçı, H. (2017). Himyeriler. *İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2: 92-124.
- Özçelik, D. A. (1998). *Eğitim programları ve öğretim (genel öğretim yöntemi)*, Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Özçelik, N. (2004). *İlk Çağ Tarihi ve Uygarlığı*, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde Program Değerlendirme ve Türkiye'de Eğitim Programlarını Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 126-149.
- Özder, A. (2014). Documentaries as a Tool to Convey Life into Geography Education. *International Journal of Academic Researc in Business and Social Sciences*, 4(7) 203-212.
- Öztaş, S. (2008). Tarih Öğretimi ve Filmler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16: 543-556.
- Öztürk, C., Coşkun Keskin, S. ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal Bilgiler: Kavram, İçerik ve Program. *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaş Eğitimi (1.Baskı) içinde* (2-30). Ankara: Pegem.
- Safran, M. (1993). Tarih Öğretiminin Eğitsel Amaçları. *Belleken*, 57(220), 827-842.
- Safran, M. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (4. Baskı) içinde (2-18). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sever, R. (2010). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Tasarım Örnekleri*,. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sezgin, F. (2018). *İslam ve Bilim Tarihi Üzerine Konferanslar*, İstanbul: Timaş Yayıncılık.

- Sinanoğlu, F. (2011). Müslüman Arap Medeniyetinden İnşası Bağlamında Cahiliye Dönemi Toplumsal Yapıda Ortaya Çıkan Gelişmeler. *Türklük Bilim Araştırmaları*, 29: 375-384.
- Soytürk, M. E. (2019). *Coğrafya Öğretiminde Kazanım Düzeyinde Belgesel İzlemenin Öğrenci Başarısına Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, Y. (2016). Öğrenme Stratejileri. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şimşek, H. ve Yıldırım Ali. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Taşkaya, S. ve Bal, T. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Araç Gereçlerini Kullanma Durumları. *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 22:1-16.
- TDK. (2020). <https://sozluk.gov.tr>, 10.10.2021.
- Toprak, B. (2019). Din Arkeolojisinin İmkânı ve Göbekli Tepe. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Toprakçı, E. (2002). *Eğitim Üzerine*, Ankara: Ütopya.
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, Medeniyetler İttifakı Girişimi: <http://www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki-girisimi.tr.mfa>, 02.10.2020.
- Uğurlu, N. B. (2012). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımı. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2015). *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Varış, F. (1988). *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Varış, F. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme. Teori ve Teknikler*, Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Yalın, H. İ. (1997). *Eğitim Teknolojisi Öğretim Tasarımı*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yalın, H. İ. (2017). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Ankara: Nobel.
- Yanpar, T. (2017). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanpar, T. Ş. (1994). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Akademik Benlik Kavramı, Ders İçi Öğrenme ve Ders Dışı Çalışma Yolları İle Başarı İlişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (10), 43-48 .
- Yazıcı, H., & Koca, K. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. B. Tay, & A. Öcal, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2 Baskı) içinde (30-37). Ankara: Pegem.
- Yazıcı, K. (2006). Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar, Grafikler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15:651-662.
- Yeşiltaş, E. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Geliştirilen Bilgisayar Yazılımının Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yeşilyaprak, B. (2006). Eğitim Bilimleri Bakış Açısıyla Eğitim Fakülteleri ve Topluma Hizmet İşlevi Çalıştayı. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

- Yıldırım, A. ve Şimşek , H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yüksel, İ. ve Sağlam , M. (2014). *Eğitimde Program Değerlendirme*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yüksel, S. (2000). Milli Eğitim Bakanlığındaki Program Geliştirme Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 581-608.
- Zarrillo, J. J. (201 6). *Sosyal Bilgiler Öğretimi: İlkeler ve Uygulamalar*, Ankara: Anı Yayıncılık.

EKLER

Ek 1: SBÖP Kazanımları

5.1.1. Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.

5.1.2. Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.

5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin

gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.

5.1.4. . Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.

5.2.1. Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.

5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.

5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.

5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.

5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.

5.3.1. Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.

5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.

5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.

5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.

- 5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.
- 5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır
- 5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.
- 5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.
- 5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler
- 5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.
- 5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.
- 5.5.2. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.
- 5.5.3. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.
- 5.5.4. Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.
- 5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.
- 5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
- 5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.
- 5.6.2. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.
- 5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.
- 5.6.4. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.
- 5.7.1. Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.

5.7.2. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.

5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.

5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.

6.1.1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler.

6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.

6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.

6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.

6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.

6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.

6.2.2. İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.

6.2.3. Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelendeğişimleri fark eder.

6.2.4. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.

6.2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.

6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.

6.3.2. Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.

- 6.3.3. Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.
- 6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
- 6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.
- 6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.
- 6.4.3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.
- 6.4.4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.
- 6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir
- 6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.
- 6.5.3. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.
- 6.5.4. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
- 6.5.5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.
- 6.5.6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.
- 6.6.1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.
- 6.6.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.
- 6.6.3. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.
- 6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaş olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.

6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.

6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.

6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.

6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.

6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular

7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.

7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.

7.2.3. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.

7.2.4. . Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.

7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.

